PRINC EUGEN SAVOJSKÝ.

Dle

W. OERTLA

vypravuje

Václav Petrů.

V PRAZE.

Kněhtiskárna: Dr. J. B. Pichl a spol.

1878.

1.

Malá země savojská byla mu vlastí. Náležejíc na počátku 18. století ke království sardinskému, mělo Savojsko své vévody; od minulého desetileti patří ku Francouzsku.

Představte si hory nebetyčné, mnoho tisic metrů vysoké, brzy posněžené, brzy zas holé aneb zalesněné, čerstvými koberci čili bujně zelenými lukami pokryté, hluboká, úzká, vlhká údolí, zde i tam vesnici a město, za to pak více osamělých dvorů a chalup, po horách a dolinách roztroušených, v nichž velmi mnoho dobytka se chová: máte přibližný nárys země savojské, o níž se nemůže řici, že by byla bohata. Hornatina tato náležela tedy vévodům savojským; otcem našeho Eugena byl vévoda Moric. Avšak náš princ se v této krásné ale chudé krajině nenarodil, a to stalo se takto:

Jeho otec, jenž se nazýval plnějším jménem Eugen Moric, měl za choť Olympii Manzinovu, neteř pověstného francouzského ministra Mazarina, který si za svého úřadování nashromáždil přes dvě stě milionů franků, a z manželství toho pošlo pět synův, z nichž nejmladším byl náš princ Eugen (čti: Evžén).

Čtyři jeho bratří byli vojíny a sloužili ve francouzské armádě, vévoda pak, jejich otec, žil stále v Paříži ze svých důchodův.

Mladším synům takovýchto knížecích rodin té doby (Eugen se narodil 18. října r. 1663) byly otevřeny toliko dvě cesty: buď se stali vojáky, kde se jim pak pro vysoký jich rod dostávalo míst, jichž obyčejný chuďas nikdy nedosáhl i kdyby byl měl sebe větší duševní nadání aneb sebe skvělejší zásluhy; aneb se dali na kněžství, dostávali v čas tučná obročí a postoupili pravidelně až na biskupskou stolici, kde pak už seděli v teplém.

Eugen se měl tedy také státi vojínem, ale jedno mu překáželo. Aby se mohl někdo státi vojínem, musí býti silné postavy a to aspoň takové, která by snesla případně zimu i vedro a nedostala hned rýmu a se nerozstonala. Ale té si nelze koupiti, když jí člověk nemá.

Než, náš princ neobdržel od Boha ani železné povahy tělesné, ani nebyl tak velký, aby se mohl státi vojínem. Byl suchého těla a měl slaboučké oudy jako nějaký krejčík a k tomu ke všemu byl hubený a bledý. Mimo to bylo jeho zamilovanou choutkou seděti u knihy a bedlivě studovati, neboť byl náramně vědy chtivý. Takto se zdálo, že nastoupí na jinou dráhu života než-li na vojenskou.

„Z toho bude nějaký peciválek a knihomol," myslíval si jeho otec. „Na vojenství si nemůže bez toho ani pomysliti, neboť tam nepotřebují takových palečků a konipásků. Ať se tedy stane s pánem Bohem knězem, neboť ti neměří se na lokte, a za biskupa, kardinála nebo

papeže je dost veliký i dosti silný. Má také dobrý i zvučný hlas, a rozumu mu neschází. Za vojína se vůbec nehodí!“

Toto poslední ovšem velmi dobře uhodl, ale v tom ostatním se náležitě přepočítal. Avšak to se může každému velmi snadno přihoditi, a aby se člověk přepočítal, k tomu nemusí býti ani vévodou savojským. Našinec se může také mnohým křivým úsudkem o lidech vykázati, a já se tážu každého, je-li v tom ohledu na tom lépe. Člověk se v nikom více nemýlí jako v lidech, a člověk jest veliká pohádka, praví jedno přísloví, a to je také ryzí pravda. I vévoda toho doznal. Ale v malém, vyschlém a drobném tom princovi vězel někdo, jenž nebyl k tomu zrozen, aby seděl nad knihami v úzké, těsné komnatě.

Jestliže se někdo malému drobnému princovi náležitě do očí podíval, nejsa právě na hlavu padlý tedy v nich mohl čísti, že není každý peciválkem a dlouhalem, kdo mnoho drží na knihy a čtení, a že on se takovým lidem nejméně podobá; neboť v těch tmavých ohnivých očích to vypadalo, jako by v nich spočívaly veliké skutky a slavná budoucnosť. Jestliže se v tom otec přepočítal, tedy se mu ani druhá závěrka nezdařila, že by totiž malý Eugen bez odporu svolil vzíti na se kněžský háv. Otec účtoval patrně bez věřitele. Mladý Eugen se sice učil s podivuhodnou pilností, která nikdy neumdlela, ale když se o to jednalo, aby vstoupil do semináře a vzal kolár na krk, tu pravil: „Hola, tak jsem já to nikdy nemyslil. Čemu jsem se naučil, to mám, a to mi ani kočka neukradne; také toho mohu upotřebiti v kterémkoli stavu, a z oslů vojáků také ne-

dělají. Já pak nechci jiným býti než-li vojínem. O kněžství nechci ani slyšeti!“

Ach, jaké to dělali lidi posuňky! Jeho otec zemřel, když bylo Eugenovi deset let. Jeho matka nevedla život právě příkladný; do té se nesměl ničeho nadíti, ba později nechtěl dokonce o ní ani slyšeti. Jest to smutná věc, musí-li se syn za svou matku styděti! Než, Eugen měl starostlivé příbuzné a když dospěl k tomu věku, kde se do vojště vstupuje, ucházel se vícekráte o důstojnické místo v armádě krále francouzského, Ludvíka Čtrnáctého.

Mohlo by se mysliti, že syn vévody savojského, jenž byl místodržitelem v Champagni a velitelem gardy švýcarské, mohl toliko zaklepati! Kdyžtě jej otec ještě v plénkách za kněze ustanovil, měl již jako sedmiletý hoch určena dvě opatství s četnými příjmy, které ovšem později odpadly, jakmile se kněžského stavu odřekl; a přec to nešlo! — Příčina toho vězela v tom, že se znelíbil králi, když ho tento uviděl. To bylo zlé, velmi zlé! Může se státi, že člověk toho vinen není, když se jiným nelíbí, ale může to míti také jinou příčinu. Zde se setkalo obé, a kdo měl neštěstí nelíbiti se Ludvíkovi Čtrnáctému, tomu nekvetlo, jak se obyčejně říkává, ve Francouzsku žádné kvítí více. Princ se dal u krále ohlásiti a prosil za audienci, to znamená tolik, aby král osobně jeho prosbu vyslyšel. I bylo mu to povoleno, ale výsledek, jakož uvidíme, nebyl nejlepší.

Spatřív Ludvík XIV. prince, prohlížel si jeho malou, slabou postavu i pravil sám k sobě: „Ta tvář jest mi odporna!“ Ovšem nebyl Eugen krásný. Měl trochu

dlouhý nos, ale za to nemohl. Dále měl v horní čelisti dva z předních zubů tak veliké, jako by byly v jeho ústech ani nevyrostly; ba ty mu dokonce překážely ústa náležitě zavříti, tak že je měl stále na polo otevřená. Že to nebylo krásné, nebude nikdo popírati, ale hlavní příčinou, proč se králi nelíbil, to také nebylo; to vězelo v něčem, čeho byl princ sám vinnen, a pro co jej nebude nikdo odsuzovati, nejméně pak já, jenž vám o něm tuto vypravuji. Ludvík Čtrnáctý byl nejhrdější, nejješitnější král, který kdy korunu na hlavě měl. To byl následek nesmírného lichocení, jehož se mu odevšad dostávalo. On byl zvyklý, aby se každý před ním v prachu kořil a mu proukazoval úctu, která nedovolovala, aby k němu své oko povznesl.

Když tedy malý, kudrnatý Eugen před ním stanul, držel hlavu svou tak zpříma a hrdě, že král, jenž mínil, že se před jeho důstojností veškeren svět poníží, marně na něm zkoušel své dávno již osvědčené umění. Eugen stál před ním jako svíčka a svých černých, jiskrných, pronikavých zraků ani nesklopil, nýbrž hleděl králi přímo do očí. Princ si snad myslil, že jsou svoji, a měl také pravdu. Ale pyšné jeho chování se králi nikterak nelíbilo, proto měl nepochybně za to, že by byla poslušnosť u prince věcí povážlivou, ale poroučení velmi snadnou, a takových lidí nemohl vysokomyslný ten král vystáti.

Kdo však byl tak nešťasten, že se nelíbil králi, ten se nelíbil přirozeně také jeho ministrovi Louvoisovi a nelíbil se také ještě jiným mnoho mohoucím osobám, o nichž jest lépe pomlčeti. Na takovém dvoře visí

ostatně jedno na druhém a jedno od druhého, a kdo se nelíbí tam nahoře a nenalezá přízně a náklonnosti, ten jí nenalezne ani dole až k nejmenšímu podkonímu, kdyby se po něm musel dotazovati.

Král mu radil, aby se stal duchovním. Tím se však ta písnička ve Francouzsku skončila.

K dobré radě náleží na světě dva: jeden, který ji dává, a druhý, který ji přijímá a se jí řídí. Ale velmi často se stává, že ti dva bývají různého mínění, a poslední z nich bývá na rozpacích, má-li se za dobrou radu poděkovati aneb si jí nevšímati. Eugen se dlouho nerozpakoval; ani se nepoděkoval, maje vším právem za to, že není s králem francouzským oddán, že tedy bude loučení snadné, a že k tomu nepotřebuje ani soudce ani advokáta; také byla rada králova tak odmítavá a ponižující, že díků nezasluhovala. — Jakožto mladík osmnáctiletý dlouho se nerozmýšlel i byl hned odhodlán. Zůstavil tedy králi jeho opatství a práskl do bot, to jest nechal Francouzska být a pomyslil si: „Ve Vídni bydlí císař. Uvidíme, bude-li tě ten chtíti, a jest-li také tak hrdě své dobré rady udílí, aneb bude-li se mu také tvůj obličej oškliviti jako králi francouzskému?“ Představíme-li si takového loudala, jenž se podobá třtině větrem se klátící na místě prince Eugena, tedy by dostal husí kůži, a s jeho sebedůvěrou a odhodlaností by to vypadalo jako se ztracenou bitvou. Ten by se byl stal opatem; ale koho milý Bůh k něčemu ustanovil, toho můžeme složiti pod prázdnou káď, on přece vyleze horem; neboť takovému to vnukne vždy také Pán dovnitř, nejen v jeho bystrozrakosť, ale i ve vůli, zkrátka a moudře do toho, co jmenujeme

povahou, a tam už je o jednoho postaráno, kde se nachází uvnitř síla, odhodlanosť a důvěra v Boha — s hůry pak přichází ochrana, milosť a požehnání, a kde se všecko to v jedno pojí, tam může třeba sám Ludvík Čtrnáctý říci: „Ta tvář jest mi protivna!“ ono to jde přece, jak to jíti má; třeba řekl ve své nezměrné zpupnosti: „Může býti opatem!“ — on se stane přec jen tím, k čemu ho milý Bůh v nebesích ustanovil. A já mám z mnoho příčin za to, že nebylo princovi usouzeno za povolání státi se opatem, a přemoudřelý Ludvík Čtrnáctý se přepočítal jako druhdy nebožtík Eugenův otec; když pak to král nahlédl, bylo už pozdě. Jak často se škrábal za uchem pod vlásenkou, že odkopl ten démant, považuje jej ve své zaslepenosti za obyčejný, ničemný oblásek! A jak slaďounká byla slovíčka a jak velikánské sliby, jimiž později prince Eugena zasypával! Ale tento říkal, že nechce krále svou ošklivou tváří zlobiti, vzkázal mu uctivý pozdrav a zůstal tam, kde ho s důvěrou a uctivostí přijali.

Jakmile mu tedy král Ludvík Čtrnáctý svou moudrou radu udělil, aby se stal opatem, udělal „v pravo toč“ a myslil si zcela správně, že Francouzsko není ještě celým světem, a že král nemá česť a slávu od Boha v nájmu — a odešel do Vídně k císaři.

To nebylo arci příliš těžké, neboť měl v rakouském vojště již jednoho bratra, za druhé příbuzné a za třetí obnášel název „princ“ více, než kdyby se bylo řeklo: „pan Eugen,“ a těchto pět jednoduchých písmenek otvírá i nejvznešenější dvéře, byť byl princ tak chudý jako moucha v kostele.

Eugenovi dukátů také nenapršelo, a jeho lehkomyslná matka, která se po Francouzsku a Holandsku potulovala, postarala se už o to, aby nedalo dědictví při dělení mnoho počítání a mu příliš času neodňalo.

Avšak to nic nevadilo; on obdržel případné místo důstojnické, a císaře ani nenapadlo, aby se pozastavil nad jeho dlouhým nosem a velikými předními zuby, ani na jeho postavě, která se zdála býti více způsobnou pro krejčího než-li pro vojína důstojníka.

Ve Vídni se zdáli přemnozí býti s králem Ludvíkem stejné mysle; neboť pohlíželi na slabého, drobného prince povážlivě skrze prsty, mínice, že málo vousů Turkům z brady vyrve. A poněvač vždy jen v světlešedivém jednoduchém plášti vyjížděl, a se zde dověděli, že měl býti knězem, tedy jej nazývaly zlé huby ve Vídni, jichž prý tam bylo velmi mnoho, malým kapucínem, a z toho právě není viděti, že by byli měli k němu příliš úcty a že by se byli do jeho statečnosti mnoho nadáli. K tomu přispívalo chování se princovo samo; neboť mluvil málo a to ještě velmi zdlouha, načež nebyl nikdo zvyklý u člověka, jenž byl ve Francouzsku vychován. Vždyť každý ví, že Francouzové velmi rychle a mnoho mluvil.

Ať si věděl princ, co se o něm potaji mluví, nebo ne, on se o to nestaral, nýbrž si myslil: „Však přijde čas i hodina, kdy vám ústa zacpu!“ A ta se dostavila dosti záhy pro ty, jichž se týkalo.

Vrchním jeho velitelem byl vévoda Karel V. z Lotarink, jemuž vysokomyslný král Ludvík XIV. něco podobného učinil jako Eugenovi. Přišel tedy k mi-

strovi, který rozuměl válečnému řemeslu ze základu. U dobrého učitele naučí se něčemu, kdo má otevřenou hlavu, a s vyučováním počalo se brzy prakticky; neboť vypukla válka s Turky, a Eugen měl příležitosť dokázati, jak dovede Turkům rváti vous z brady.

Ludvík Čtrnáctý měl ve všem prsty, kde se jednalo o to, dáti štulec Rakousku, jehož panovník byl zároveň německým císařem, a když to nešlo venku v poli, tedy to činil tajně úskokem a léčkami a tu nalezl v Tökölym, nepokojném Maďarovi, pomocníka, jenž dovedl také okolo rohu střileti a z nenadání zasaditi jednu, že ji bylo dlouho cítiti. Jsa čirým Maďarem, nenáviděl nikoho tolik jako Rakušanů a jich nadvlády nad Uhrami. Ten se nadělal zemím císařovým už dříve dosti škod, a jak se vypravuje, měl vždy francouzské peníze, radu a záměry po ruce. Zároveň udržoval stálé spojení s tureckým sultánem Mohamedem Čtvrtým, aby měl za zády vždycky bezpečnou oporu. Konečně se vrhl všecek do náručí Turků, jimž Francouzové podobně do uší našeptávali, a drzý Turek prohlásil jej králem Uherska. To byl zajisté pěkný kousek. Turek učiní někoho králem nad zemí, která náleží císaři a králi! Totě rozkošné! Právě jako kdyby chtěl můj soused říci: Poslouchej, příteli sousede, dům, v kterém bydlíš, a který jsi po svých rodičích dle práva božského i lidského zdědil, nenáleží více tobě; já jej daroval Vojtovi Pekárkovi, jenž jest mým společníkem. — Zdaž bych si to dal líbiti? Nechať mu to jde tedy k duhu!

Můžete si pomysliti, že si to dal císař, tím méně líbiti, obzvláště pak od Turka, jehož neměl právě v lásce.

I lze si to vypočítati na prstech, že bylo jen hrozně malého podnětu zapotřebí, aby se válka počala; neboť Turek měl řádného vezíra, to jest tolik, jako u nás prvního ministra, ten sloul Kara Mustafa a kdykoli vzal tento do ruky tak zvaný prapor Mohamedův, bylo ihned po ruce nejen vojsko, jež dovedlo v zemi nepřátelské náležitě řáditi, nýbrž i všelijaká sběř, které Turecko nemá nikdy nedostatek. K tomu ke všemu spoléhal sultán turecký na vojsko a četné přívržence Tökölyho v Uhrách, a Francouzové mu pravili: „Tentokráte musí Vídeň i s císařem padnouti. Jen do toho udatně řežte a nešetřte nikoho!“ Při sobě si myslil Ludvík Čtrnáctý: „Čím slabším bude císař, tím silnějším budu já!“ Znamenáte, oč se tu jednalo? — Francouzové se řídili zásadou: Co člověk sám sní, z toho nejvíce tuční. Válka tedy nastala brzy, děla hučela svou děsnou píseň, princovi Eugenovi nastala krutá práce, a vévoda Karel lotarinský poznal záhy, že v malém tom těle vězí veliký duch, že jiskrné ty oči velmi bystře vidí, kde se jedná o kus perné práce. Učinil jej tedy podplukovníkem, a princ si toho také zasloužil.

Válka tato byla velmi zlá. Zelený prapor tak zvaného proroka Mohameda dodával Turkům tolik odhodlanosti, že šli do boje jako slepí. Vyhrávali jednu bitvu po druhé, země obraceli v poušť, vše před sebou pálíce a hubíce, křesťany vraždili, až tekly potoky krve, i páchali ukrutnosti, že se péro vzpírá, abych vám je vypravoval.

Nastala bída, jaké dosud nebývalo. Nářek a bědování rozléhalo se po všem Rakousku, pouze v Paříži mnuli si radostí ruce.

Vyhrávání Turkův bylo jim žní, k níž byli setbu zaopatřili. Vítězství činila Turky tím zběsilejšími, a Tököly byl jim vůdcem. Donikli až k hradbám vídeňským, a nikdo jim nedovedl postaviti se na odpor. Tak daleko ještě nepřišli nikdy úhlavní nepřátelé křesťanstva! Celé Německo se již třáslo před nimi. Také do Čech neměli daleko, a jižní části sesterské Moravy už také divoké jejich hordy navštívily. Netažte se, co by se bylo stalo, kdyby se byli Vídně zmocnili. Všecka západní Evropa by byla ta tam, krev jejích dítek by byla svlažila její půdu, města pak i vesnice by byly obráceny v ssutiny. Člověku jde po těle mráz, vzpomene-li si na to! Než, buďtež Bohu díky, že se tak nestalo. Dle vůle a soudu Božího to také nemělo tak daleko přijíti. Ve Vídni se nalezal muž, jenž svému řemeslu dobře rozuměl. Byl to starý Rüdiger ze Stabremberka, jenž se bránil velmi udatně, a vídeňští měšťané a studenti chovali se tenkráte jinak než r. 1848 a 1849. Ti postavili se ve všeobecné té tísni podle chrabrého Stabremberka a bojovali jako slavní hrdinové. Odráželi jeden útok za druhým, jak je rozzuření Turci a Uhrové na město činili, a ačkoliv uvnitř panoval hlad a nouze, přece neochabli udatní hajitelové své vlasti, až jim přišla konečně žádoucí pomoc, kterou přinesl chrabrý král polský Jan Soběský, vévodové saský a bavorský, s nimi pak vévoda lotarinský, Ludvík badenský a malý kapucín — Eugen Savojský. Tento se zde velice vyznamenal, a posměváčkové viděli ke své hanbě, že se v něm velmi mýlili, a že šlechetný ten rytíř útržků jejich si nezasloužil.

Dne 12. září r. 1683 přišlo to u Vídně k veliké

bitvě. Ještě než se rozednilo, spatřili Vídeňané v nejvyšší své nouzi a zároveň k největší radosti, z nedalekého vrchu Kahlenberku ohnivé rakety do výše vystupovati. To bylo znamení, že se vysvoboditelové jejich přibližují. Každý si po tak dlouhé, nevýslovné tísni zase jednou volněji oddechl, nastala všeobecná radosť a po ní prosba a modlení za vítězství nad sveřepým vrahem, který svými děly Vídeň tak spustošil, že by se byla už jen málo dní a to ještě s těží udržela. Bojovníci v městě byli na smrť umdleni, a jsouce poseti ranami, trpěli hlad; ale ani tehdy neměli klidu. Nastal-li nový útok, bylo jim znovu sáhnouti k zbrani, ustal-li boj, postaveni jsou na strážná místa jakožto hlídky; neboť Turci, vědouce, že se pomoc přibližuje, chtěli sílu jejich tak dlouho napínati, až by konečně přece umdlela. Následkem nesmírného namáhání a veliké bídy zuřily v řadách udatných bojovníků nemoce — zkrátka, nadešel svrchovaný čas, neměl-li zelený prapor Mohamedův s půlměsícem váti místo posvátného kříže s věže chrámu svato-štěpánského! Krutý boj zuřil kolem hradeb vídeňských už od rána. Šlechetný Stahremberk byl přesvědčen, že učiní Turci poslední zoufalý pokus, když se jedná o život a o smrť, aby se města zmocnili. Proto se tedy vzmužil a s ním veškerá Vídeň, hoši i starci, ženy i dívky, aby podstoupili poslední, ale zároveň také nejtěžší boj, který jim od 15. července nastával, od kteréžto doby Turčíni každodenně hnali útokem a pracovali, aby města dobyli. Každý to cítil, že se nejedná o nic více a o nic méně než-li o život a o smrť. Posilnivše se modlitbou, očekávali nepřítele.

Ten tu byl brzo, neboť mu mohlo prodlením minuty nastati nebezpečenství. Kara Mustafa, postaviv jednu část svého vojska proti křesťanským hrdinám, nařídil, aby ostatní plukové bez přestání na město doráželi, a to dělo se s takou zuřivostí, že neměla rovné.

Turci pohrdali smrtí v pravém slova smyslu. A jaký rozdíl panoval mezi nimi a ubohými obleženci, kteří se sotva na nohou udrželi! Kara Mustafa měl ve svém táboru přes dvakrát sto tisíc mužů. On mohl vždy jedné části vojska popřáti oddechu, když druhá na obklíčené město dorážela, ale obležení neměli nikde žádné pomoci. Dva měsíce už nesestoupili ani s hradeb, ani se nesvlékali ze šatů, a jen zřídka bylo jim popřáno občerstvujícího spánku. Měli hlad, a k tomu ke všemu řídnul hlouček bojujících následkem stálých bojů a nemocí v městě panujících den ode dne, čímž se stávali k boji neschopnějšími. „Jen ještě jednou to vydržte,“ zvolal šlechetný Stahremberk, „zítra budete svobodni!“ Vidouce obležení, že se jedná o to nejvyšší a poslední, co mají, důvěřovali muži, který jim dodával ducha; ten nelhal ani neklamal! Proto napjali poslední své síly, zapomněli na hlad a umdlení, i vrhli se všickni jako jeden muž do boje, po ničem jiném se neohlížejíce. Dva měsíce trvalo obléhání, ale takové vřavy dosud nebylo, ani takového vraždění a škrcení! Krve tekly skutečné potoky; příkopy byly mrtvolami Turkův tak naplněny, že se hradbám vyrovnávaly; ale stále se hrnuli noví zástupové turečtí, pokaždé však odrazili Víděňané jejich útoky, které se stávaly čím dále tím zuřivějšími a sběsilejšími.

Tu zavzněl najednou blahol trub s věže svato-štěpánské, odkudž bylo lze celé bojiště přehlédnouti a útěk Turkův pozorovati. Bylo to o páté hodině odpolední, když se vzduch vůkol otřásal voláním: Vítězství! Vítězství! Vídeňané nabyli ještě jednou nové mysle. Ale zároveň následoval jako divý zápas se smrtí nový útok turecký. Chtěli se pomstíti, i kdyby sami při tom zahynuli. „Vítězství! Vítězství!“ hřměl Stahremberk, mávaje mečem a praporem ve vzduchu, postavil se sám na hradby, sekal a udatně porážel drzé vetřelce.

Umdlení se znovu občerstvili. Tento boj byl nejlítější. Nebyl by směl však dlouho potrvati, sic by byla Vídeň přece klesla, neboť byla síla její ta tam! Ale ještě jednou byli Turci srdnatě odraženi. Bylo to naposledy! Uvnitř vřavy válečné zavzněly na blízku polnice! Ha! Toť byli osvoboditelé! To znělo jako vítězný ryk, jako radostné volání věrných přátel! A ti to skutečně byli. Vévoda badenský zpozoroval, v jaké tísni se město nachází. I požádal vévodu lotarinského, aby pomohl nešťastným obležencům, a vévoda poslal saské a císařské dragony, aby Turkům padli v bok, čili aby na ně se strany udeřili. Hoj, princ Eugen! Toť bylo něco pro něho! Stál v čele dragonů, malý kapucín své jméno změnil. „Nyní nám nadešel čas, moji udatní dragonové!“ zvolal a sám se hnal srdnatě ku předu. „Musíme nešťastné bratry v městě osvoboditi!“ Letmo byli útočícím Turkům v boku. Dlouhé jejich dýky nepracovaly špatně. Turkům přišli tak neočekávaně, že se nesmírně ulekli. Proto se ohlíželi po svém táboře. Hoj, jak to tu šlo! Turci prchali na všech stranách, a Soběský vtrhl právě

tou dobou vítězně do ležení Kary Mustafy. Turci pozbyli mysle. S náramným křikem dali se na útěk, ale dragoni byli jim v patách jako kočky prchajícím myším! Princ Eugen je tuším naučil, jak se to utíká. Vídeň byla svobodna. Tábor Kary Mustafy padl s nesmírnými zásobami a poklady vítězům za kořisť, jeho vojsko pak uhánělo v nejdivějším nepořádku. Ve Vídni nastal jásot, který nelze ani popsati; ale při tom nezapomněli vzdáti česť tomu, kdo je osvobodil. Slzíce radostí, klečeli v chrámích a velebili Boha jakožto pravého osvoboditele svého z nouze nejvyšší.

Křesťané dobyli též zeleného praporu falešného proroka Mohameda, a to bylo to nejhorší, co mohlo Turky potkati; neboť nyní pozbyli vší důvěry v budoucí vítězství. Pouze stan Mustafův měl ceny 400.000 zl.; v pokladně se nacházelo 3,000.000 zlatých hotových peněz. Sto šedesát děl, čtyřicet hmoždířů, dvě stě vozů prachu, čtyři tisíce beden s olověnými kulkami, osmnáct tisíc měděných a dva tisíce železných ručních granátů, nesčetné množství zajatých dostalo se vítězům, nepočítaje k tomu peněz a statků, o které Turci křesťany oloupili. Celkem ztratil vezír Kara Mustafa po dvouměsíčním obléhání a v této bitvě sedmdesát tisíc Turkův, mrtvých i zajatých. Jest to hrozné! Pomyslete si, milí čtenářové, jak se tam muselo tenkráte díti! Rozumí se samo sebou, že křesťané prchající Turky v patách pronásledovali, neboť se tenkráte jednalo o to, aby se jim jednak brzký návrat znechutil, jednak aby se jim ještě trochu kabát vyklepal, by prach od Vídně neodnesli! Utíkali, co jim síly stačily; neboť úzkosť je

popoháněla jako dobrý jezdec a k tomu nešetřila ostruh. Kde jich bylo postiženo, všude byli biti a proto kvapně prchali z Uher, Slavonska i Srbska. Domů se jich navrátilo málo, a Kara Mustafa byl, přišed zpět do Cařihradu, na přivítanou — sťat! —

Při pronásledování držel se princ Eugen velmi udatně. Vyznamenal se udatností, bystrostí a moudrostí, tak že ho vévoda lotarinský velmi pochválil. Dne 12. prosince vjížděl jako plukovník v čele svého krásného pluku dragonského do Vídně, a nikdo si nevzpomněl více na malého kapucína.

2.

Skvělá pověsť o jeho udatnosti donikla přirozeně až do Paříže; neboť Turci byli krále Ludvíka vřelí přátelé. Ludvík se velice hněval, a jeho ministr Louvois (čti Luvoa) zvolal ve svém hněvu: „Ten mi nesmí více do Francouzska zpět!“ Mínil, že nesmí princ zpět do vlasti se navrátiti, jak Louvois Francii považoval. Počítal opět falešně.

Když to princ uslyšel, pravil, usmívaje se: „A já se přece vrátím do Francouzska, Louvoisovi na vzdor!“ Zdálo se mu, jako by měl nějaké tušení, a my uvidíme, jest-li se stane skutkem. Nám jest povědomo, že v Paříži vždycky dobře nepočítali. Co se jeho úspěchů ve vojště týče, tedy učinil Eugen počátek dobrý. Z učeníka se stal rychle tovaryš, a já bych se vsadil, že dříve nabude mistrovství, než-li se toho v Paříži nadějí. V tom vězelo něco, co na něm na první pohled pozorovati nebylo.

Zima z r. 1683 na 1684 přinesla klid, jak to tehdáž bývalo zvykem. Vojsko se odebralo do zimního táboru a odpočívalo. Tentokráte si toho však zasloužili ještě před zimou; když pak nadešel čas válce příznivý, počalo se pracovati k tomu, aby dobylo se zpět uherských měst, která měli ještě Turci ve svém držení; první na řadu přišly Budín a Pešť a to vším právem, neboť tudy se otvírala Turkům brána dále na západ.

Před tímto městem vytekla už mnohá kapka krve křesťanské, avšak neměla žádného účinku; neboť bylo město velmi silně opevněno, a Turci se vyznali dobře, jak se hradby pevnosti hájiti mají. I tentokráte smáli se v tvář křesťanům, kteří Budína dobývali. A k tomu ke všemu sultán v Cařihradě po čas zimy také nespal; jemu záleželo na tom velmi mnoho, aby vyplenil jizvu, kterou byl před hradbami vídeňskými obdržel, a na kterou nemohl nikterak zapomenouti.

K podpoře Budína vytáhlo silné turecké vojsko, a Rakušanům nastávala tedy úloha velice nesnadná, aby totiž nepřítele nejprvé v poli porazili a pak pevnosti se zmocnili. Přišlo to k bitvě, v které byli Turci poraženi a na útěk zahnáni; ale i dolní část města Peště padla vítězným vojům rakouským do moci, však Budína se přece nemohli ještě zmocniti; tak jim zbyl hodný kus práce.

Když podával vévoda lotarinský císaři zprávu o vítěztví právě dobytém, tedy tam také poznamenal, že mladistvý plukovník dragonského pluku Kufšteinova nejen sám jako lev bojoval, abrž že mu přináleží veliká část skvělého tohoto vítězství, a proto že se musí o něm

tuto pochvalně zmíniti; byl prý všady mezi prvními a sám vedl svůj pluk do nejprudší vřavy válečné. Tato slova mají týž význam, jaká měla zpráva markraběte badenského Ludvíka, jenž napsal o našem hrdinovi do Vídně toto: „V princi Eugenovi vězí veliký hrdina, veliký válečník!“

Tato zpráva způsobila mu nejen ve Vídni a ve vojště vůbec slávu a veliké jméno, ale jeho dragoni byli hrdi na svého mladého plukovníka, jehož nazývali toliko „svým miláčkem.“ Ale Eugen se nestal tím ani dost málo hrdým, on měl se svými vojíny účastenství ve všem dobrém i zlém a tím si získal jejich lásku a náklonnosť v té míře, že šli za ním, jak obecně říkáme, jako slepi. Avšak v poslední bitvě se mu přihodilo přece něco nepříjemného. Jedna zvědavá turecká koule totiž chtěla se přesvědčiti, může-li také jeho masem cestu si raziti a projela mu řízně ramenem. Ale rána byla na štěstí lehká, a udatný plukovník setrval s ní v čele svého hrdinného pluku. Práce tu bylo dost, a on jí chtěl býti také účasten.

V Budíně se nalezalo jádro tureckého vojska, nejudatnější bojovníci, jsouce všemi potřebami náležitě zásobeni; již dříve jsme poznamenali, že i oni dovedou jako druhdy chrabrý Stahremberk ve Vídni pevnosť udatně a vytrvale proti útokům nepřátelským brániti.

Ale vévoda lotarinský nechtěl takovýmto žertům rozuměti. Obkličoval Budín tedy stále těsněji; každého dne vmetal do pevnosti patnáct set kulí a třiačtyřiceti berany bušil do hradeb. Avšak přes to přese všecko Turci ani neustupovali ani nekolísali, a jejich půlměsíc

stkvěl se v záři sluneční jasně a měnivě, a vítr si zahrával vesele koňskými ocasy jejich pašův, což znamená tolik jako jejich odznaky; neboť každý paša měl dle své hodnosti a důstojnosti jeden, dva neb tři koňské ohony, které se před nimi nosili, a dle nichž pašové také byli jmenováni: paša s jedním, dvěma neb třemi koňskými ohony.

Jeseň se přibližovala, ale nic nebylo naplat. Vévoda Maximilian Emanuel přivedl sice statné vojsko ku pomoci, avšak že byl rok už tak daleko pokročil, nebylo to pro letošek už nic platno. Našeho prince to velmi mrzelo; jeho duch toužil po velikých činech; jemu bylo však poslouchati, a on to učinil. Ve vojště jako všude jinde jest dobrá kázeň základem všeho pořádku a zdaru, a čím vyšší osobnosť se kázni podrobuje, tím raději poslouchají nižší a podřízení.

Jakmile se jaro přibližovalo, počalo se i císařské vojsko k novému útoku chystati. Princ Eugen bojoval nejprvé u Ostřihomu, kde tehdáž velel markrabě Ludvík badenský. Vojsko křesťanské bylo poměrně velmi slabé, ale překonalo velikou přesilu tureckou, což bylo zajisté dobrým počátkem. Eugen byl zase všady a konal divy udatnosti; ale ani tato výprava neučinila panství tureckému nad Uhrami konec. Proto se dělo tím úsilovnější chystání k výpravě na rok příští, 1686, k němuž ovšem i Turci rozsáhlé válečné přípravy činili.

Veliký vezír Soliman vytáhl s přečetnými voji k Budínu, aby městu tomu aspoň z jedné strany ku pomoci přispěl. Sbořené a sesuté hradby byly opraveny a znovu vystavěny, posádka pak všemi potřebami na

dlouhou dobu výborně zásobena. Takto očekávali Turci s klidnou myslí „křesťanské psy,“ jak tenkráte ve své drzé nadutosti a hříšném přepychu křesťany nazývali, kojíce se nadějí, že žádnému útoku nepodlehnou, naopak, že nepřítel před nimi se rozpráší jako pleva ve průvaně.

Princ Eugen přitáhl s markrabětem Ludvíkem k Budínu jakožto nejvyšší polní strážmistr, čili jak se ve vojenské řeči vůbec mluví, jakožto general major. Vřava válečná nastala, boj zuřil na všech stranách. Koule do města skutečně pršely, ale Turci se stále drželi, až konečně padla zapálená puma do jejich prachárny. Lze si představiti, jaký účinek měla jediná ta rána; byl to hluk a lomoz! Domy se třásly jako lehká osyka, jiné vyletěly s hradbami a lidmi do povětří. Země se kolem pod nohama tetelila. Okolnosti té použili křesťané a hnali se v prudkém útoku na zděšené město, ale Turci se přece drželi. Krev tu tekla zase potokem; útočníkům se sice zdařilo jednotlivá opevnění stéci, ale dále, dovnitř města se jim nepovedlo vniknouti. Ovšem se již tenkráte říkalo: „Budín padne, Budín musí padnouti, Budín se neudrží;“ ale tak snadno to nešlo, jak se to říkalo; neboť Turci věděli právě tak dobře jako křesťané, že jest Budín klíčem celého Uherska, a že od něho všecka jejich vláda nad touto zemí závisí. Leží tedy na bíledni, že ho tak lacino z ruky nevydali.

Na den 2. září r. 1686 byl ustanoven všeobecný útok na město. Eugen měl v ležení právě hlídku; proto neměl býti účasten čestného toho díla a slávy, která rekovnému duchu při tom kynula. I nemohl to přes srdce přenésti, aby zůstal nečinným, když jiným krvavá

práce nastávala, šel tedy k vrchnímu veliteli a prosil, aby nebyl odstrkován od záslužného díla a budoucích vavřínů. A prosba jeho byla vyslyšána. Bylo mu tedy dovoleno, aby se útoku zúčastnil, a on to činil dle svého obvyklého způsobu, nacházeje se totiž vždy vpředu a vůbec tam, kde ho bylo potřebí, a kde to šlo do tuhého. Osobní udatnosť a bystrozrakosť vojevůdcova nejsnáze a nejčastěji osud bitvy rozhodují. Eugen brzy rozbil bránu a vnikl mezi prvními do pevnosti. Tam nastalo děsné krveprolití, a Turkům nedáno skoro žádné milosti, poněvač se dopouštěli i na raněných a zabitých ohavností, jež líčiti péro se štítí! Budína bylo konečně po velikém úsilí zase dobyto, ale bohužel jen jako trosek a ssutin; neboť nemohouc se vojsko císařské chrabrostí zmocniti města obleženého, zakládalo podzemní průkopy, které se prachem naplňovaly a do povětří vyhazovaly; také výbuch prachárny, o němž jsme svrchu pravili, učinil v městě spoustu děsnou.

Jakých zásluh si při tom Eugen dobyl, toho mu nebylo zapomenuto; neboť Ludvík badenský byl mu ze srdce nakloněn, Maxmilian bavorský pak byl jeho obzvláštním příznivcem, jakož si toho rek náš vůbec zasloužil. Nejhůře se vedlo při tom jeho přátelům v Paříži, kteří na jeho hrdinské činy kysele se dívali, a dobrá rada, aby se stal opatem, již mu nejhrdější všech králů dal, rádce samého nejvíce tísnila, ba ležela mu jako kámen na srdci, když se rozpomenul, že takovou perlu svévolně odkopl. Kdyby mu bylo bývalo ještě jednou dáno na vůli, aby se o něm vyslovil, nebyl by řekl: „Člověk ten se mi nelíbí!“ Tak to už bývá na

světě, když lidé při své krátkozrakosti jednoho jen tak ledabyle posuzují. Dle zevnějšku nemáme nikdy souditi, a lepá tvář nebudiž nám nikdy měřidlem vnitřního jádra. Slavík má nehezký háv, ale jaký v něm vězí hlásek! Jak často skrývá se za sličnou tváří pokažené, ohyzdné srdce, a jak zase naopak nacházíme nejednou, že v nepatrném, ba dokonce nehezkém těle buší šlechetné, vroucí srdce! I zde buďte pamětlivi slov apoštolových: Zkoušejte všecko a to dobré podržujte! Činy mluví jasněji a výmluvněji, než-li to dovedou tahy lidské tváře. Náš udatný rytíř nespokojil se s tím, co hrdinského v Pešti vykonal; dobyltě sám se svými dragony, kteří s koní sedli a pěšky za ním následovali, Pětikostelí, pomohl vykliditi Horvátsko od Turkův, zkrátka on se všady vyznamenal. Slavné skutky a veliká sláva měly v zápětí četná vyznamenání a vysoké důstojnosti. Jeho jméno bylo ve vojště slaveno, a on se uchýlil do Vídně, aby si tu poodpočinul, neboť si toho zasluhoval.

Rok 1687 otvíral novou vyhlídku k prudkým a krvavým bojům. Turci planuli touhou, aby opětně nabyli, co ztratili; protož postavili u Oseku armádu šedesát tisíc mužů silnou, která dychtila zase jednou křesťany náležitě ztrestati. Jí vyšlo vstříc císařské vojsko, v jehož řadách se také nalezal princ Eugen, jehož srdce novou udatností se pnulo. Jeho dragonové jásali, vidouce jej zase mezi sebou, neboť byli z celé duše přesvědčeni, že je povede k novému vítězství a nové slávě. Avšak brzy se ukázalo, že jest postavení, které zaujal vévoda lotarinský, velmi nepříznivé, a že si horšího skoro

ani zvoliti nemohl. Léto r. 1687 bylo snad v celém století nejparnější. U Oseku a v tamní krajině vůbec bylo velmi mnoho močálů a bařin. Z těch vystupovaly nezdravé výpary, jež způsobovaly ve vojště císařském prudké nemoce, které více obětí uchvacovaly než-li bitky s Turky. Tu se rozhodl vévoda, že z nezdravé té krajiny ustoupí a v zdravějších končinách tábor svůj rozbije. Ve své krátkozrakosti považovali Turci moudrý tento ústup za útěk a za strach před jejich mocí, mínice, že tentokráte vybráli. Vévoda se postavil u Mohače, kteréžto postavení měl za výhodnější a pro vojsko ovšem také za zdravější. Turci přichvátli si letmo za ním, myslíce, že mají vítězství už v hrsti. Ale napálili se, neboť zabředli do pasti, ničeho ani netušíce. Oni se ve svém ležení sice opevnili, ale brzy se ukázalo, že nemohou postavení svého ubrániti. Proto kázal vévoda, aby se na jich tábor hnalo útokem. Princ Eugen byl první, jenž vystoupil na náspy turecké, na nichž vztyčil prapor s dvojhlavým orlem rakouským. Dále dobyl tureckého praporu, pronikal se svým lidem ku předu a udeřil konečně na bránu, která skrze náspy do tábora vedla, a vyrval ji nepříteli tasenou zbraní v ruce. A tím bylo vítězství rozhodnuto. Turci utrpěli strašlivou porážku, mnoho jich bylo pobito, mnoho zajato, ztratili velikou část válečných potřeb a zavazadel a mínili konečně, že to samo sebou ani býti nemůže. Vítězství toto bylo rozhodné a důležité i stalo se na místě velice pamětihodném; neboť u Mohače byla před stošedesáti lety svedena bitva, v níž Turci zvítězili, porazivše tu českého a uherského krále Ludvíka, který v tamních bařinách

bídně zahynul. Vítězstvím tímto nabyli Turci nadvlády nad celými Uhrami, kteroužto nadvládu konečně přítomná bitva zlomila, a Turkům bylo tedy na pravém místě zaplaceno.

Když bylo po bitvě, poslal si vrchní velitel pro Eugena. Vévoda jej objal, řka: „Vy jste zvítězil, vám náleží koruna vítězství. Proto jsem si vás zvolil, milý princi, abyste sám osobně donesl zprávu o tomto vítězství Jeho císařskému a královskému Veličenstvu. Připravte se a chvátejte k Vídni!“ Úlohu tuto mu zajisté mnohý záviděl, a Eugen také nemeškal ani okamžik ji vyplniti. Jak radostně a vesele tlouklo mu asi srdce v ňádru! Do Vídně takořka letěl. Jeho zprávou byla celá Vídeň rozjařena, vše plesalo, všecko radostí jásalo nad novým vítězstvím. Kdekoliv se mladý hrdina na veřejnosti octl, všude se k němu lid hrnul, každý mu projevoval upřímnou svou lásku, přízeň a vděčnosť. Císař ho jmenoval polním podmaršálkem; prsa jeho byla řády a vyznamenáními všecka pokryta, a jeho mladistvá ruka třímala už žezlo velitelské, jehož ani v nejprudší vřavě válečné, ani v nejkrvavější bitvě neodložila, aby ho novým vavřínem neověnčila. Každý krok po stupni vojenských důstojností, jichž nabyl, stával se novým trnem v duši jeho přátel v Paříži. Ale on zůstal skromným, mlčelivým mužem jako vždy jindy. Vojínové, jeho vychvalovali ho až do nebes. Avšak jeho rychlé postupování v důstojnostech, jeho sláva a rozhodné vojenské nadání vzbuzovalo mu i v samé Vídni a při dvoře závistníky. Sokové jeho spatřovali v něm vycházeti novou skvělou hvězdu, která jim zastíněním hrozila, a

co mu nemohli odpustiti už proto, že jej překonati nedovedli. Jestliže ho nyní osten nenávisti minul, nadešel přece čas, kde ho ucítil jednak v tom, že se mu v záměrech překáželo, jednak že mu bylo slyšeti tajné i veřejné podezřívání a utrhačné nařknutí. Říká se, že jest člověku lépe míti závistníky než-li slitovníky, to jest arci pravda, ale závistníci mohou přec mnoho škoditi.

Od té doby, co Budín padl a bitva u Mohače tak nešťastně se skončila, vypadalo to s vládou tureckou poněkud bledě. Jedna pevnosť po druhé klesala do moci vojska císařského; jen jedna ještě zbývala a ta tvořila hlavní bránu, jíž Turci do Uher vnikali; stalať se uměním i přirozenou svou polohou jednou z nejslavnějších pevností na celém světě. Bělehrad se nacházel ještě v moci sveřepých Turků, kteří na jeho opevnění ani práce ani peněz nešetřili. Pevnosť ta byla tak veliká a rozsáhlá, že měla za jejími náspy a hradbami celá armáda dosti místa; také tu byly nahromaděny nesmírné zásoby, které postačily pro několikaleté oblehání, a proto také celou armádu po několik let tu mohly zadržeti a zaměstnávati.

Již od bitvy před Vídní neodolali Turci nepřátelskému vojsku nikdy v šírém poli. Jen za hradbami pevností, které se zdály býti nedobytnými, byli s to nepříteli tuhý odpor činiti. O svém Bělehradě myslili si nesmírně mnoho i považovali pokus křesťanův, město to oblehnouti, za čirou pošetilosť, pročež se posmívali a tupili těch, kteří se podobnou myšlénkou zabývali. Kdyby se byli dovedli něčemu přiučiti, byli by museli po pádu Budína říci, že pýcha předchází pád. Apoštolský výrok: „Kdo mní, že stojí, ať pozoruje, by nepadl — byl

jim ovšem neznámý, ale ze zkušenosti, jíž se dožili, poznali, jaký význam slova ta do sebe mají. A křesťané jej znají — a přec naň tak často zapomínají!

Šlechetný vévoda lotarinský se těžce rozstonal a proto se musel vítězné své dráhy sříci. Na jeho místo nastoupil Maxmilian Emanuel, vévoda bavorský, jenž byl obzvláštním příznivcem udatného prince Eugena, kterýžto na nic jiného tak vřele nepomýšlel, než jak by úhlavního nepřítele křesťanstva a říše rakouské z jeho bezpečného útulku vyklidil. Míti v záslužné této práci podílu, bylo nejvroucnějším přáním rekovného srdce Eugenova. A této radosti se mu mělo dostati v míře nanejvýš svrchované.

Vojsko císařské se přibližovalo a postavilo na svá místa. Pevnosť byla obehnána hradbami. V křesťanském táboře nastalo hemžení, tak že se to podobalo velikému mraveništi, v němž panuje neunavná činnosť, neúmorné pracování. Maxmilian bavorský nebyl z těch, kteří milují zbabělosť, sám pak zbabělosti z plna srdce nenáviděl. Ten byl úžasně čilý, a to působilo na jeho branný lid zázračně. O své vojíny pečoval právě tak jako otec o své dítky. Všeho bylo nazbyt, a obléhací nástroje byly výborné. Ale turci také nelenili, vidouce, že se jim nepřátelé za vlastními náspy a v obléhacích příkopech neustále k městu přibližují. Činili výpad za výpadem, rozkotali mnohou obtížnou práci, mnohé namáhavé dílo, jež bylo k jejich škodě vystavěno; ale to vše jim nic nespomohalo. Byli posláni domů s krvavými lebkami, a co bylo rozbořeno, bylo v krátké době

zase znovu zřízeno, a nových oblehacích prostředků stále přirůstalo.

Konečně dospěly průkopy dosti daleko a oblehací příkopy také, pročež se mohlo přistoupiti k útoku na pevnosť, o níž si Turci myslili, že jest nedobytnou. Nechci mluviti o koulích, jimiž se dovnitř a ven střílelo, a jež se všecky nechybily, ani o ztrátách ani o vítězství. Tyto okolnosti opakují se při každém oblehání, a životů lidských to stává vždy dosti, a tentokráte padlo bojovníků za hradbami tolik jako uvnitř v pevnosti. Konečně se stalo usnešení, že se podnikne vší silou všeobecný útok. Děla houkala až se země pod nohama třásla. Podkopy byly vyhozeny do povětří. Do hradeb byl učiněn průlom čili otvor, a princ Eugen byl opětně prvý, jenž vítězný prapor rakouský s dvojhlavým orlem na náspech vztyčil, při čemž mu jeho lid srdnatě pomáhal. Byl sice poraněn, ale rána nebyla šťastnou náhodou nebezpečna, a on si jí také nevšímal, jednalo-li se o vítězství tak skvělé! Byl to boj tuhý; krok za krokem muselo býti pevnosti dobýváno; stálo to mnoho, mnoho lidských životů, ale zdařilo se to přece. Bělehrad byl dobyt a s ním i znamenité vítězství. Čeho se ukořistilo, látek válečných, vojínů, praporů, vše to přesahovalo každé očekávání. Jak svědkové, totiž vojínové sami, o záslubách prince Eugena při oblehání a dobytí této pevnosti soudili, toho jest nejlepším důkazem nesmírný jásot, jímž jej vítali a doprovázeli, kdekoliv se s ním setkali aneb kdekoli ho uviděli. Každý mluvil pouze o udatném princovi, i nezdálo se jinak, než jako by byl sám samotičký všecko to vykonal; tak zapomí-

nali, obdivujíce se jeho rekovnosti, svého vlastního udatenství, které bylo ovšem také vší chvály a všeho uznání hodno, jakož bylo také i od vrchního velitele i od císaře samého náležitě a dle zasloužení oceněno. A vévoda bavorský uznával v plné míře, co princ Eugen vykonal. Ve své zprávě zmiňoval se o jeho zásluhách slovy živými a vřelými. Jako ve vojště tak se připisovalo i v lidu vítězství toto pouze jemu samému, při čemž se arci zapomnělo, že vrchní velitel při tom nejnesnadnější měl úlohu, a že tedy palma vlastně jemu přináleží. Eugenova sláva rozléhala se po celém světě, a v Paříži se počali nyní teprv náležitě zlobiti, že odkopli „malého opata," jak jej Ludvík Čtrnáctý jmenovával, a že mu nedali důstojnické místo jen proto, že se králi nelíbil. Uznávali, co mohli míti a co svévolně odhodili.

V této době zatoužil král francouzský po německém kraji, jenž se Falcí nazýval; proti němu stáli polem plukové císařští a vévoda braniborský, ale válka se tu nevedla tak vítězně, a Ludvík XIV., jehož lichotníci nazývali „Velikým," držel vrch nad soupeři svými.

Jak rád by tu byl Eugen spolu bojoval! Jak rád by byl dal svým přátelům v Paříži něco na památku za to, co mu dříve laskavého prokázali; ale nešlo to, neboť císař ustanovil jeho činnosti novou dráhu. Byltě totiž císař shledal, že vězí v princovi Eugenovi ještě mnohé jiné veliké vlastnosti vedle vysokého nadání vojenského, jímž nepřátele své potíral a pevností dobýval, totiž ta znamenitá obratnosť říditi státní záležitosti, v nichž měla jeho opatrnosť a zručnosť takovou cenu jako odhodlanosť a udatnosť v poli, kde břitký meč rozho-

doval. Kamkoli jej postavili, všude osvědčil se býti hotovým mužem, a to, čemu se z mládí byl naučil, všude mu přicházelo vhod. Dán jest mu tedy rozkaz, aby se odebral do Savojska, do své vlasti, z níž pocházel jeho rod, by tam pohnul svého ujce Viktora Amadea, jenž zemi té právě vládl, k uzavření smlouvy a jednoty s císařem proti králi francouzskému Ludvíku XIV.

Nyní nadešla doba, kde poznal král perlu, jejíž ceny druhdy tak zneuznával. Vynasnažoval se sice, aby si prince Eugena získal a jej od císaře odvrátil. Co mu potaji nabízel a sliboval, přesahovalo všecky meze a očekávání.

A co učinil princ Eugen? budeš se mne snad, milý čtenáři, tázati! Po mém rozumu se mi zdá býti otázka tato zbytečnou. Či myslíš, že by tento šlechetný rytíř, jenž neznal ani bázně ani strachu, tento věrný, pravdy milovný hrdina byl zapomněl, že císař to byl, který opovrženého přijal, že to byl císař, jenž mu otevřel do budoucnosti dráhu, která jeho schopnostem a jeho náklonnosti vyhovovala, že to byl císař, jenž jej z jednoho stupně slávy na druhý povyšoval a jeho rekovná prsa tolika řády ozdobil? Směl by byl toho zapomenouti? Nikoli, Eugen by se byl nestal tak velikým hrdinou a mužem, kdyby byl činný svůj život poskvrnil hanbou a nevděkem. Vděčnosť a věrnosť považoval za posvátnou povinnosť, i kdyby jej byl sváděl někdo jiný než-li Ludvík Čtrnáctý, kterého ve svém srdci nemiloval, nemaje k tomu zcela žádné příčiny. Prospěch ho nelákal. Měl více, nežli potřebuje obyčejný člověk, a česť s důstojnostmi ho také příliš nevábily, neboť jich

měl dost; za ty vzdával díky císaři a to mnohem raději než-li králi francouzskému, i kdyby sebe více mu byl nabízel. Zde vidíme opět, jakou pravdu vyslovil starý onen Říman, řka: „Ptáčník píská líbezně, chce-li ptáka lapiti."

Vyjednávání Ludvíkovo bylo marné. Princ Eugen byl jmenován vrchním velitelem císařského vojska, které se ubíralo do Italie, aby pomáhalo vévodovi Viktorovi Amadeovi; ale princ přišel pozdě, aby nehodu v čas odvrátil. Bitva u Staffarde byla již ztracena, a Eugenovi nezbývalo nic jiného nežli ukryti zpáteční pochod, jak dalece se to dalo dělati. To ho velice bolelo, neboť ze vší zvěře na světě nejvíce nenáviděl raků a to proto, že lezou nazpátek.

Vůbec bylo toto tažení italské nešťastné, spojené s trpkými upomínkami; Viktor Amadeus choval se totiž obojetně, císaři činil hluboké poklony, sliboval mu hory doly a bral od Francouzů peníze. Učinil vtrhnutí Eugenovo do Francie nemožným, a v bitvě u Marsaglie pokazili mu španělští plukové celý jeho záměr a připravili ho o vavříny, jichž si byl dobyl. Konečně odhodil vévoda savojský škrabošku a prohlásil se veřejně pro Francouzsko, čímž byl Eugen přinucen ucouvnout zpět do okolí milanského.

Nyní se stal nejvyšším polním maršálem a brzy potom se měl setkati opětně se starými svými známými, s Turčíny; tito zatoužili po nové porážce. Úskočnosť Ludvíka Čtrnáctého byla tak veliká, že znovu Turky pobouzel k válce proti císaři, aby měl na Rýně volnou ruku. Turkům sliboval, že bude německou

armádu na Rýně zaměstknávati a takto bezprostředně jim pomáhati. Turci uměli tuto okolnosť oceniti, doufajíce, že se jednou náležitě na císaři budou moci pomstiti za rány, kterých se jim nedavno dostalo, a na kteroužto hanbu nemohli zapomenouti.

Veliký vezír Kyperli Mustafa vytáhl s mohutným a dobře zřízeným vojskem na Dunaj, a vévoda saský, jenž mu vyšel vstříc, nebyl bohužel v stavu jeho síle odolati. Turci dobyli zase Bělehradu; neboť jistý Francouz, byv od nich zakoupen, vyhodil sklad císařského prachu do povětří. — Vojsko volalo po princovi Eugenovi, a císař nahlížel sám, že musí Eugen na velitelské místo nastoupiti, nemají-li Turci všeho zpět dobyti, co jim v dřívějších krvavých bitvách bylo odňato. Ale Turkům bylo přece zaplaceno. Princ Ludvík badenský porazil je u Salankamenu na hlavu, ale tomu bylo se odebrati k Rýnu. Maďaři se opětně pozdvihli, a v čele jejich se postavil zas Töküly, a Turci přišli brzy k sobě, natahujíce zase ostré své drápy. Tu nebylo váhání na místě! Eugen, udatný náš rek, přicházel z Italie a chvátal jakožto vrchní velitel proti Turkům. Ale vojsko jeho bylo malé; Turků bylo mnoho, jako písku v moři, a Bělehrad se nacházel v jejich moci.

Tu nastával těžký kus práce; ale princ Eugen rozuměl dost dobře svému řemeslu, k němuž byl povolán, a proto mu nebylo ani na okamžik úzko. Přehlédnuv stav věcí, zkoušel síly svého vojska, a plán jeho byl hotov. Když vojínové uslyšeli, že princ Eugen zase přišel a že je povede, zdálo se, jakoby jim do krve plamene nalil. „Ten jest zvyklý vítěziti!“ volali vesele jeden na

druhého. „Nyní to počne pořádně, a my zasadíme Turkům jednu, že se budou ohlížeti po cestě do svého domova, ačkoliv ji všickni nenajdou, kdož ji opustili, a to jest právě to, co chceme.“ —

Proti Tökölymu vyslal část svého sboru, a ten mu dostupoval důtklivě na paty; sám pak táhl k Dunaji a položil se táborem u Putaku. Vše dýchalo životem, odhodlaností, nadšením. Eugen byl kouzedlníkem. On uměl s vojíny zacházeti a z nich hrdiny činiti — poněvač byl sám hrdinou; neboť zbabělec nedokáže ničeho.

S takovým vojevůdcem se to má jako s lékařem. Nemá-li k němu nemocný důvěry, tedy lék nepomáhá nic, i může dělati lékař co chce, nesvede nic. Nevěří-li vojínové, že jejich vojevůdce dovede zvítěziti, nemají-li k němu žádné důvěry, jest s válkou konec. Takové vojsko nežene se ku předu, ono si vede spíše jako raci; má-li však důvěru, tedy dotírá na nepřítele, a vítězství ho nemůže minouti, neboť vítěziti přináleží smělému a odhodlanému.

Tentokráte to bylo u Turků také jinak; s vojskem vytáhl do pole sám sultán, a to byla věc velmi závažná. Turci se postavili plni jistoty v budoucí vítězství u Titulu. Ale Eugen byl chytrák. Vyslaltě proti nim část svých vojů, s ostatními se hnul směrem k Sedmihradsku, aby se tu spojil se sborem, který mu ku pomoci pospíchal, a když se tak stalo, položil se táborem u Petrovaradína; Turci si dělali na toto město laskominy, poněvač by se jim bylo velmi dobře hodilo, ale Eugen jim je osolil a takto jejich úmysly všecky zkřižoval.

Vidouce, co se stalo, hnuli se směrem k Sedmihradsku, aby odtud pronikli do horních Uher, kde nebylo žadné posádky obranné; ale zase se přepočítali, neboť neprohlédli, co má Eugen za lubem. Tento byl s výtečnou svou jízdou ihned jim za zády. V krajinách těch jest nesmírné množství močálů, přes něž vedly mosty; Turci jich nestrhali, mníce, že se Eugen nemůže ani opovážiti, aby jich touto cestou pronásledoval. A kde nebylo žádného mostu, rozkázal Eugen, aby se nakvap zřídil. U Pečky přepadl pět set mužů turecké jízdy, jež šmahem pobil, toliko jednomu se podařilo uprchnouti, jenž chvátal, aby velkému vezíru ohlásil, že ho Eugen v patách pronásleduje. Místo odpovědi tasil vezír křivou svou šavli tureckou a sťal ubohému poslovi hlavu, poněvač si nepřál, aby se sultán o jeho hloupém kousku dověděl. Místo aby zprávu poctivě podal, obelhal sultána, řka, že bylo několik spahiův, jak se totiž lehká turecká jízda nazývá, od malého sboru císařských na útěk zahnáno. Sultán měl za to, že to nic nevadí. Na stu lidí více nebo méně mu nezáleželo, poněvač měl té neřesti nazbyt. Ale jak se podivil, když mu najednou byla přinesena zpráva, že princ Eugen s císařským vojskem na něho táhne a že mu chce dáti dobré jitro! Vezírovi se počala hlava mezi ramenoma viklati; neboť věděl, jak se dařilo Kaře Mustafovi a tak mnohému z ostatních jeho soudruhův. Pomyslil si, že je synem smrti, ať už podnikne to nebo ono. Proto kázal toliko jízdě překročiti most, pěší lid podržel zpět a svolav podvelitele k válečné radě, opevnil svůj tábor, nedbaje při tom rozkazův sultánových, který mu nařídil, aby za

ním následoval; — zatím se však most pobořil, a nikdo nemohl dále. S jeho hlavou stálo to špatně!

Eugen táhl zatím přímo na opevněný tábor turecký — bylo to u Zenty — a právě v tom okamžiku, když naň chtěl udeřiti, přijde z Vídně rychlý posel se zapečetěným listem, aby jej ihned přečetl. Eugen pravil: „Nyní mi nezbývá času, abych četl listy. Dobudu raději císaři bitvu, a to bude lépe! Turci už na mne čekají!“

Chýlilo se k večeru. Tu se jednalo o to, aby se započaté dílo co nejdříve dokonalo. Turci chtěli již již přes Tisu uprchnouti, ale proti nim zaduněla děla, že si nevěděli leknutím co počíti. Eugen udeřil tudíž na tábor, a vojsko jeho si počínalo udatně, sekalo do toho a nešetřilo nikoho, neboť splácelo Turkům dluh, kteří vraždili nejen zajaté, ale i nevinné bezbranné obyvatelstvo. Turci byli toho mínění, že byli velikým svým vezírem zrazeni, a proto předešli svého sultána, srazivše sami zrádnému veliteli hlavu. Ve své zaslepenosti považovali patrně neobratnosť za zradu.

Když se nad zemí snesla noc, byla bitva u Zenty vyhrána. Turci ztratili dle jedněch dvacet, dle jiných třicet tisíc mužů zabitých a šest tisíc zajatých. Eugen psal do Vídně, že se zdálo, jakoby slunce váhalo zajíti, poněvač chtělo posledními svými paprsky osvěcovati jedno z nejskvělejších vítězství, jehož kdy císařské zbraně dobyly. Kořisť v opuštěném táboře byla nesmírná, a mezi věcmi se tu nalezala také sultánova pečeť a mnoho jiných vzácností. V císařském táboře nastal jásot, jejž nelze vypsati, a volání slávy a urá princovi Eugenovi bylo bez konce, neboť se každému

dostalo kořisti velmi značné, jak si jí krví svou poctivě dobyli a zasloužili. Ale jak to dopadalo s listem, který přinesl rychlý posel? — bude se ptáti mnohý z mých čtenářů, a na tuto otázku musím odpověditi, poněvač se tu jedná o dlouho rozšiřovanou nepravdu, jež se týkala prince.

Již dříve jsme se zmínili, že měl Eugen ve Vídni a to jmenovitě při dvorní válečné radě nepřátele a závistníky. K těmto náleželi mezi jinými Auersperg, Caprara a Heřman badenský. Ti se domnívali, že jim Eugen přerůstá přes hlavu, že jedná mnoho o své újmě a odvážlivě, že dává celou armádu v šanc, aby své divoké záměry provedl, a právě nyní věděli, jak malé a nepatrné jest vojsko Eugenovo vůči ohromné přesile turecké! K tomu je děsila myšlénka, co by se stalo, kdyby Eugen rozhodnou bitvu prohrál. A při divoké odhodlanosti byla tato myšlénka na pováženou. Proto mu chtěli poslati rozkaz, aby se nižádné bitvy neodvažoval. Kdyby byl bitvu vyhrál, byla by sláva jeho vyrostla k výši nedozírné, a to je mrzelo Vždyť už měl více slávy, nežli jim bylo vhod. A proto měli za to, že tu bude uzda na místě.

Eugen tušil, že rozkaz rychlého posla nic jiného neobsahuje nežli takovýto kolotěž a proto jej nechtěl dříve ani čísti, aby se nezdálo, že jest neposlušen. Peněz mu neposýlali, to věděl a těch potřeboval více než zákazů, kterých bez toho jako nepřátel velikým byl odpůrcem. Odpověditi vybranou bitvou zdálo se mu, že jest věci císařově prospěšnější. A nyní byla odpověď hotova, ještě nežli psaní rozpečetil i nemohl než po-

krčiti ramenoma a se usmáti, když je přečetl; neboť bylo psáno ve smyslu jeho vídeňských přátel, ale přišlo trochu pozdě.

Ve Vídni byl jásot z tohoto vítězství tak veliký jako při armádě princově, ale že závistníci na to z křiva pohlíželi, nedalo se upříti. Princ si asi pomyslil: „Co je mi po tom? Trochu více žluči nebo méně — oni z toho neumrou, a císaři to přineslo veliký prospěch!“ V dvorní válečné radě brali však věc zcela jinak. Jest si do něho stěžováno a císaři žalováno, že se nemí takováto svévůle a neposlušnosť trpěti; že jest zapotřebí postaviti prince před vojenský soud, ano by jinak blaho celé říše spočívalo na vůli jediného muže, jehož nepředložená odhodlanosť je známa, a jenž ve své šílené odvážlivosti všecko může pokaziti. Na to odpověděl císař Leopold: „Bůh mne chraň, abych trestal takového muže, skrze něhož mi prozřetedlnosť tolik milosti prokazuje“ — a tím byla věc pro tentokráte odbyta. A žluč kypěla v jeho nepřátelích dále.

Ve Vídni se zatím roznášela zpráva, že má býti hrdina a vítěz u Zenty jat a před vojenský soud postaven, že jest v nebezpečí státi se obětí svých závistníkův a nepřátel, a že tito císaře proti němu popudili. Zpráva ta rozšířila se po městě jedním mžikem. Uslyševše to měštěníni, zůstali všickni jako ohromeni. I poslali proti princovi deputaci, nabízejíce mu společnou svou ochranu. Ale ani v takovýchto okolnostech nezapřei princ svého šlechetného, věrného a čistého smýšlení. Jeho odpověď jest ctihodné a vážné svědectví o jeho šlechetnosti. Praviltě k deputaci vídeňského měšťanstva, že nechce pro svou

bezpečnosť míti žádného jiného rukojemství nežli poctivosť svých záměrů, svého jednání a nepatrných těch služeb, které byl císaři prokázal. Spoléhá prý na spravedlnosť a pravdymilovnosť svého císařského pána a přichází docela klidně do Vídně. A tím ťal zase do živého.

Vypravovalo se sice, že byl od císaře chladně a nevlídně přijat, že mu byla zbraň odejmuta, že se s ním zacházelo jako se zajatcem, ano že se činily jeho životu úklady, a že pouze všeobecné jitření mezi měšťanstvem vídeňským tomuto úmyslu předešlo. Ale všecko to byl zlomyslný výmysl, a nebylo na tom ani slova pravdy. Výrok císařův, který jsem výše uvedl, učinil všem pletichám zasloužený konec, a účel jejich se také nikdy tak daleko nenesl.

Tato bitva, jakož i přesvědčení, že je král francouzský napálil, přinutily Turky, že žádali za mír, který konečně dne 26. ledna r. 1699 v Karlovcích byl uzavřen; dle míru tohoto obdrželo Rakousko Uhry mimo Sedmihrady.

Princ Eugen požíval i v míru veliké vážnosti a úcty se strany císařovy; tenkráte meškal ve Vídni císař ruský Petr Veliký a ten hrdinu našeho obzvláště vyznamenával. On mu dokonce nabídl i korunu království polského, jejíž hasnoucí lesk však prince neklamal, a on návrh ruského cáře odmítl a učinil, jakož myslím, úplně dobře.

Meč byl tedy ukryt do pochvy, a princ Eugen odkázán lenošiti; ale nečinnosť nebyla po jeho chuti. Šlechetný ten muž odebral se do Uher na své statky, které mu byl císař za jeho zásluhy daroval, pěstoval

ve svých zahradách květiny a zabýval se horlivě rolnictvím. Z toho, že to dovedl, jest opětně viděti jeho všestrannosť. On nechtěl býti nikdy nečinným, neboť nečinnosť by byl nesnesl. Lze si představiti, jak ho při jeho povaze muselo boleti, že zůstal Bělehrad, tolika a tak udatnou krví dobytý, v rukou Turčinův. Kdyby to bývalo možno, on by ho byl opět dobyl a svému císaři vrátil. Než, dosud není všecko ztraceno.

Ačkoliv bydlel ve venkovském zátiší, v klidu a o samotě, tož si přece s vysoce postavenými muži, ba i s císařem samým neustále dopisoval. Zření své měl stále k poměrům říše rakouské. Když se jednalo o španělské dědictví, tedy varoval důrazně ve Vídni před pletichami krále francouzského, který stále nových prospěchů nabýval. Ale jeho rada vrchu neobdržela, a král francouzský dosáhl konečně svého cíle. Na trůn španělský dosedl princ francouzský, a rod Habsburský byl ze svého práva ošemetně vytlačen. Tu se vyznal konečně císař Leopold — bylo arci už pozdě — že nezbývá nic jiného než-li tasiti meč, má-li svého práva nabyti. Státní rada křičela, že není peněz, pouze Eugen se prohlásil pro válku, vida v ní jediný prostředek, k němuž se lze utéci. Tím se mu otevřelo nové pole činnosti, a on na ně s největší radostí vstoupil.

S dvacetidevíti tisíci vytáhl r. 1701 do Italie. Každý pohlížel k němu s toužebností, každý kladl v něho své naděje, každý budoval svá přání na něm. Ale v Italii setkal se s někým, jenž byl v řemesle válečném mistrem, byl to totiž francouzský maršálek Catinat. Tento očekával svého důstojného soka, jehož si vysoce vážil,

jsa výborně ozbrojen a stkvělého vítězství jist. Přišed dříve na místo než-li Eugen, zastoupil mu všecky úžiny, kterými byl do Vlach přístup.

Eugenovi záleželo velice na tom, aby Francouzům jednou řádně posvítil, a proto tu byla rada drahá. Chtěltě zpupnému králi, Ludvíkovi Čtrnáctému, ukázati, co dovede maličký opat, jemuž druhdy nechtěl ani místo poručíka propůjčiti, když o ně prosil. Jiný by byl na místě Eugenově pozbyl hlavy a nebyl by si v takovém stavu nevěděl ani rady. Ale on si uměl v nouzi pomoci. — Francouzové stáli nad Adyží, a Eugen se stavěl, jakoby chtěl v těchto místech šílený úmysl provésti a na jejich postavení udeřiti. Catinat se v hloubi srdce svého z toho radoval, věda dobře, že jest to zhola nemožno, a že by musel Eugen zahynouti. Očekával ho tedy zcela klidně, a mezi tím, co se Francouzové takovéto nerozvážlivosti nadáli, vykonal princ skutek, který by sám o sobě postačoval, aby mu slávu na věčné časy zabezpečil, i kdyby byl nic jiného nevykonal, co ho jedním z nejpřednějších vojevůdců všech věků učinilo. Francouzové znovu dokázali, jak málo poznali muže, jehož velikému duchu se každý obdivuje, kdokoliv ho zná, i chovali se zpupně.

Princ rozkázal totiž svému vojsku, aby se oklikami a po jednotlivých menších sborech sešlo na vzdálenějším místě, kde dal skrze skály zdánlivě nepřístupné raziti cestu a ji motykou a sochorem schůdnou učiniti. Místo to nacházelo se nedaleko Rovereda. Cesta se dělala devět stop široká a musela několik mil skrze skaliska býti prolamována. Pracoval tu každý, důstojníci i sprostí,

všickni pracovali s radostí a láskou, poněvač se to dělo k vůli drahému jejich Eugenovi, který je často navštěvoval, nařizoval, skutkem i radou pomáhal a je za jejich pilnosť chválil. Šlo to, že byla radosť, a obrovská ta práce, před kterouž by byla celá dvorní vojenská rada horempádem omdlela, byla za osm dní a nocí hotova tak sice, že se mohlo cestou beze všeho nebezpečí jíti. Jak úžasný to skutek! Nyní nařídil Eugen děla a vozy rozebrati, po smyčkách, po mezcích a ramenech svých vojínů a věrných Tyrolův na temena horská vynášeti. Odtud byly po provazech na silných kladkostrojích pouštěny do nesmírné hloubky a tam v rovině zase skládány. Po cestách vedlejších, známých toliko lovcům kamzíků, přešlo vojsko beze všech velikých obtíží na druhou stranu, a Eugen byl u svého cíle, kamž měřil, i mohl svého soka překvapiti, jak si toho přál, a měl z toho velikou radosť. Catinat neměl o tomto smělém kousku ani sebe menšího tušení. Jeho vyzvědači mu pravili, že je pohoří v těch stranách úplně nepřístupno, a tím ho ukonejšili tak, že se považoval za zcela jista, a Vlaši, kteří Francouzů nenáviděli, neprozradili ani toho nejmenšího, co Eugen zamýšlel provésti.

Také si vymohl princ Eugen dovolení od republiky benátské, aby se směl v tamním území usaditi. Bez tohoto dovolení by se byl nalezal v trapném postavení. Tu obdrží najednou Catinat zprávu, že Eugen s celým svým vojskem stojí v Benátsku nedaleko Verony — a smrtelné leknutí projelo srdce všeho vojska francouzského. Nikdo tomu nechtěl uvěřiti, ale postup vojů císařských, odnímání jednoho města za druhým dokazovalo nezvratně,

že událosť ta se stala skutkem, ačkoliv se zdála býti vykonána mocí čarodějnou, již Francouzové nijak pochopiti nedovedli. Catinat zvolal, že ho Eugen porazil bez krveprolití, a princ Eugen nazýval svůj čin s úsměvem „překonanou nemožností". Co as tomu říkali ve Vídni a co v Paříži? Brzy svedl s maršálkem Tessém u Carpi bitvu, v níž Francouzové couvli a území mezi Minciem a Adyží vyklidili. A ve Vídni v dvorní vojenské radě nad tím spráskli ruce, a mudrlanti pravili: „Ale co by se bylo stalo, kdyby se to bylo nezdařilo?" Avšak když se to tak výborně zdařilo, museli pilulku tu stráviti, neboť tak hrdinský skutek zjednal princovi přízeň císařovu jen ještě u větší míře, a postavení jeho stalo se tím pevnější. Či se mělo díti jinak?

A co říkali v Paříži? Tuším, že si každý může představiti, jak se tam tvářili. Ludvík odvolal udatného Catinata a odňal mu velitelství, jako by byl vinen, že měl za protivníka muže, který uměl nemožné možným činiti. Na jeho místo dosazen byl za velitele hrdý chlubič Villeroi (čti Vil'roa), jemuž přidáno jest dvacet tisíc mužů. Odcházeje do Italie, pravil prý Villeroi ve společnosti paní, že během tří neděl Eugena z Vlach vypudí. Jestli slovu dostál, ukáže se dříve, než li si chlubič sám přál. Eugen měl toliko dvacet čtyři tisíce vojska, an vévoda Villeroi velel šedesáti tisícům, protož si vyhlídl u Chiari výtečné postavení, kteréž, jak známo, mnohdykráte více než půl armády vydá.

Villeroi slovu svému dostál jen tou měrou, že na prince při své zpupnosti neprodleně udeřil, nerozváživ ani, za jak nepříznivých okolností se v boj pouští. Jak

nepředloženě v Paříži mluvil, tak neopatrně jednal na bojišti. A proto není divu, že se pořádně přepočetl. Hned po prvním útoku byl krvavě odražen i dal se se svými na útěk. Tři tisíce Francouzův bylo pobito, a Eugen ztratil pouze třicet šest mrtvých. Francouzové prchali před Eugenem na všech stranách, a když se zima přiblížila, ztratil Villeroi celkem asi dvacet tisíc mužův, kteří buď padli anebo přišli do zajetí. Tři neděle, jež si chlubný Villeroi v Paříži byl vymínil, uź několikráte minuly, a Eugen seděl dosud v Italii a sice ve vévodství mantuanském, kterého dobyl, a kde měl výborné zimní ležení, očekávaje příchodu jara, aby se dal znovu do práce a zpupného nepřítele pokořil. Chlubný Villeroi stál v Cremoně, žil nádherně, v samých radovánkách, tančil a bavil se rozkošně, maje se v pevnosti za bezpečna. Kdyby si byl vzal svého předchůdce Catinata za vzor, byl by se o něčem přesvědčil, co by mu pro budoucnosť bylo sloužilo k prospěchu. My víme, že Eugen, kdykoli se tiše choval, vždy něco měl za lubem, ale hrdý vojevůdce francouzský neměl času, aby o tom přemýšlel: jemu byly hostiny a radovánky milejší.

Eugen koul plán velmi odvážlivý, ale také dalekosáhlý. Sklep fary cremonské hraničil totiž se starodávným vodovodem, pocházejícím ještě z dob římských, který daleko za město sahal. Byl to úzký chod, jehož si nikdo skoro ani nevšiml, pouze krysy si jej zvolily za svůj obyt, a nikomu nenapadlo, aby je tu vyrušoval aneb s nimi o tuto državnosť závodil. Jak se o něm princ Eugen dověděl, neví nikdo, a žádný jiný člověk by byl také nepřišel na myšlénku chodbou touto, v níž se ani přímo

choditi nemohlo, vniknouti do města a nepřítele neočekávaně překvapiti. Ale Eugenovi to napadlo, a on žertovný ten kousek skutečně provedl. Bylo to večer před masopustní nedělí r. 1702; za tiché noci poslal Eugen prince z Vaudemontu (čti Vodmonu) s částí své armády proti Cremoně. Sám se ubíral se třemi tisíci muži podle onoho starého vodovodu, blíže něhož se nacházela městská brána, na kteroužto měl zamířeno. Když donikl k bráně, nejsa nikým pozorován, poslal dvěstě dvacet pět smělých, vybraných vojínů, mezi nimiž se nalezali zedníci a zámečníci, do vodovodu. Ti se všickni dostali šťastně do farního sklepa, do něhož zedníci tiše zeď prolámali, která sklep od vodovodu dělila. Když došla zpráva, že se podnik vydařil, následovalo za prvními čtyři sta padesát osvědčených mužů touže cestou, a ti vnikli farou do města. Když se to stalo, obrátilo se jedno menší oddělení ke bráně, před níž se Eugen nalezal. Hlídka byla přepadnuta a porubána, brána otevřena, a Eugen vtrhl do města. Než-li se toto stalo, udeřili ostatní císařští na hlavní stráž, kterou dílem pobili, dílem zajali, hodlajíce Vaudemontovi bránu otevříti, aby druhou stranou do města vešel. Francouzové spali sice tvrdě, ale útok na hlavní stráž je přece ze sna vyburcoval. Když princ Eugen do města vnikl, šlo to už křížem krážem. Vévoda Villeroi byl zajat. Nejvydatněji odporovali císařským dva pluky Irčanův, kteří počínajíce si udatně, zapálili most, po kterém měl Vaudemont do města vtrhnouti. A tato okolnosť přivedla odvážlivý ten podnik na zmar; neboť se Eugen tak tuhého odporu nenadál a naň se také nepřipravil, očekávaje, že ho bude Vaudemont z druhé strany vydatně

podporovati; když se to nezdařilo, nemohl se v městě déle držeti, i bylo mu pomýšleti, aby se odebral touže branou, kterou přišel. Avšak i takto byl princ spokojen; zajal velitele, s ním čtyři sta mužův a mnoho jiných, částečně i drahocenných věcí. V jeho vojště byl z výpravy této veliký jásot, a dlouho to trvalo, než-li se upomínka na dobrodružství to, jež jim poskytovalo hojné látky k žertům, z paměti jejich vytratila.

Přes to přese všecko bylo postavení Eugenovo vůči Francouzům velmi obtížné a nepříjemné. Tito měli peněz, špíže, vojska nazbyt, ale na prince Eugena se ve Vídni, jak se zdálo, dokonce zapomnělo. Nedostávalo se mu odtud ani peněz ani vojska. Šťastnou náhodou odolala všemu tomu nadšená láska jeho vojínův. Čeho mu bylo potřebí, musel si sám zaopatřiti anebo nepříteli odňati, což se arci velmi často stávalo, a on ničeho nezameškal, aby se tak stalo. Jediná hlava, která seděla mezi ramenoma prince Eugena, měla více ceny než-li mnoho tisíc mužův, a láska veškerého jeho vojska překonala všecko, poněvač každý věděl, že Eugen v tom žádné viny nemá a sám s vojíny svými nouzi a bídu snášeti musí. Jeho lid dělal neustálé vyjížďky, chytal a zajímal Francouzy, kde kterého z nich napadl, a odnímal jim peníze, špíži a co vůbec mohl a zachytil. Jednou by se bylo dokonce bezmála zdařilo jati nového vojevůdce francouzského, vévodu z Vendomu (čti Vandomu), jenž nastoupil na místo velitelské po Villeroiovi, uprostřed jeho vlastního táboru. To byly tak vedlejší šibalské kousky, které však udržovaly vojsko stále v dobrém rozmaru a k novým podnikům odvážlivým je podněcovaly, ač trpělo nedostatkem peněz i špíže.

Jeho nepřátelé ve Vídni chtěli Eugena patrně přivésti do rozpaků a zbaviti ho odvahy, ale přepočítali se; ani tentokráte se jim to nepodařilo. Eugen nebyl člověk, který by se byl tak snadno ulekl. On důvěřoval vezdy v Boha a svou dobrou věc, uměl si sám nejlépe pomoci, nedbaje, co tomu řekne vojenská rada anebo jeho závistníci, kteří každý jeho krok s největší žárlivostí pozorovali. Kdyby byl měl Eugen dostatek peněz a vojska, byl by nepochybně válku v krátkosti ukončil.

Vendome se nesměl žádné bitvy odvážiti; Ludvík Čtrnáctý ponechával tuto česť totiž králi španělskému, Filipovi Pátému, jemuž byl strýcem, a kterýž se z Neapole na bojiště ubíral. Vojsko rozmnožil na 80.000 mužů, jež zaopatřil hojně vším, čeho bylo potřebí, kdežto Eugen stál v čele vojska, čítajícího pouze dvacet čtyři tisíce, kteréž mělo ve všem nouzi. A ve Vídni se nikdo ani neozval, aby mu pomohl. Francouzové i Španělové se to všecko dověděli skrze své vyzvědače, jež chovali ve Vídni, a myslili, že tentokráte našeho statečného rytíře nadobro umačkají.

Eugen měl své zásoby válečné, zbraň a střelivo v malé pevnosti, která sloula Luzzara. Ta tvořila hlavní jeho podporu; kdyby mu byla bývala tato odňata, musel ustoupiti, ztrativ všecko, vítězství, česť i slávu. Tak se měly věci jeho na bojišti, když dne 15. srpna roku 1702 Filip V. s Vendomem v čele řádně vypraveného vojska, které obnášelo třiapadesát tisíc mužů, vším zásobených, proti Luzzaře vytáhli a ze svých četných děl do ní bušiti počali.

Eugen byl výtečnými svými zvědy o každém pohybu

nepřítele hodnověrně zpraven, pročež se nedal překvapiti jako druhdy Villeroi v Cremoně, abrž se posadil, učinil pro bitvu plán a dosadil chytrostí, kde se mu síly nedostávalo. Nejprvé nařídil, aby lehká jeho jízda nepřítele na všech stranách znepokojovala, kde může, škody mu způsobovala a v pohybech ho zastavovala. Jízda vykonávala svou úlohu velmi obratně, tak že nepřítel skoro zuřil. Zvítěziti zde proti takové přesile nebylo věcí snadnou, a to dovedl pouze mistr, jakým byl Eugen. On nevyčkal útoku nepřátelského, nýbrž učinil sám útok. Nastal boj, jakých bylo málo. Eugen a jeho lidé bojovali jako lvi. Nepřátelé nemohli ani pídě země dobyti. Dlouho do noci trvalo vraždění a zápolení, pak — Francouzové ustoupili, a vítězný Eugen obsadil bojiště. Na to nebyli Francouzové ani Španělové připraveni, ani se toho nenadáli. Oni si sice přisvojovali vítězství, dali sloužiti slavné služby Boží za zdar svých zbraní, ale v skutku tomu bylo naopak. Eugen se tomu smál, řka: „Člověk je musí nechat křičeti a povykovati jako hospodský hosty, kteří řád náležitě zaplatili.“ — Výrok tento roznášel se po táboře z úst k ústům a působil vojínům nemalé veselí.

Eugenovi zbylo, když se odebral do zimního ležení na řece Padu, toliko devatenáct tisíc unavených a rozedraných vojínů, protož prosil úsilovně císaře o pomoc jakoby o milosť pro sebe sama.

Křik Francouzův, že u Luzzary zvítězili, nebyl nic platen, neboť celý svět věděl, komu vítězství připadlo, a nikdo nemohl zatajiti, jak ohromných ztrát francouzské vojsko v bitvě té utrpělo. Kdyby byli zvítězili, proč medle neudeřili na malitký hlouček vojska Eugenova?

Proč toužili po zimním ležení podobně jako Eugen? To všecko jest náležitým svědectvím, na čí straně se vítězství nacházelo.

3.

R. 1703 nastal v životě Eugenově obrat veledůležitý, jejž s radostí uvítal každý, kdo prince znal a miloval, a ti kdo ho znali oceniti, už dávno ho považovali za hodna takové důstojnosti. Byltě jmenován předsedou dvorní říšské rady, kterýmžto úřadem se před ním otevřelo pole, na němž duch jeho nalezl pravou svou působnosť. Okolnosť tato byla i proto důležita, že byl mocný vliv jeho závistníkův při dvoře císařském zlomen. Eugen se takto dodělal svými skutky a zásluhami onoho místa, pro které byl zrozen, a které mu přede všemi jinými přináleželo. Navrátiv se do Vídně, byl od císaře čestně uvítán, a lid by ho byl nosil právě na rukou, jak ho miloval a zbožňoval, klada veň všecky naděje. Avšak stav na obzoru politickém byl valně proměněn, a říši rakouské nastávaly doby strastiplné, které potřebovaly mužů ryzích, jako byl Eugen.

V Nizozemsku bojoval proti Francouzům statečný válečník anglický, lord Marlborough (čti Maelbòro); Angličané uzavřeli totiž spolu s Holanďany a císařem smlouvu proti Ludvíkovi XIV., protože se míchal do jejich záležitostí, uznávaje za jejich panovníka muže, který neměl v národě nižádné lásky a přízně. Na Rýně se bránil proti vojům Ludvíkovým s armádou říše německé Ludvík badenský; za to se spolčil s francouzským králem, jehož penězi se také v Uhrách odboj zmáhal,

vévoda bavorský, Maxmilian Emanuel, a proto bylo v dvorní vojenské radě zapotřebí hlavy, jako byl princ Eugen. Císař poznal vážnosť doby a proto ho k sobě povolal, a Eugen nemeškal obtížné úloze se podříditi; a úloha ta byla skutečně obtížná, neboť všude bylo jako po vyhoření, všude se jevil nedostatek peněz — a vésti válku bez peněz, to dosud ještě nikdo nedovedl a také nikdy nedovede. Ale pro císaře, svého pána, pracoval Eugen rád a staral se, jak mohl, ač nebyl stav jeho růžový; mnohdykráte ho zajisté brněla hlava, když přišla z Italie zpráva: Nepřítel zvítězil! Pošlete peníze a vojsko! Aneb když došla z Uher zvěsť, že Rakoci ten neb onen odvážlivý kousek zdárně provedl — a píseň ta se opakovala často. R. 1704 přišlo to tak daleko, že musel sám do boje. Spojil se tedy s Marlboroughem a Ludvíkem badenským, který byl říšským polním maršálkem, ale aby dobré dorozumění mezi oběma veliteli nerušil, podřídil se jich velení, jak ho k tomu jeho pokorná a skromná povaha nutila. Ludvík badenský dorážel prudce na vévodu bavorského, Eugenovi pak bylo uloženo chrániti Rýn. Avšak když Ludvík obléhal Ingolstadt, spojil se Eugen s Marlboroughem u města Hochstädtu, kde stanuli proti francouzskému vojsku, jemuž velel Tallard (čti Talar). Marlborough porazil Tallarda na hlavu, Eugen pak přemohl bavorského vévodu, a tak dobylo spojené vojsko jedním dnem dvojího skvělého vítězství. Francouzové utekli za Rýn, i dalo se očekávati, že budou míru žádostivi; ale vévoda bavorský nechtěl o smíru ani slyšeti, a tak se vedla válka dále.

Ale hůře dařilo se zbraním rakouským v Italii; tam si počínal Vendome velmi udatně a vtrhl až do Tyrolska, které bylo slíbeno od francouzského krále vévodovi bavorskému. Tyrolané osvědčili i tentokráte neúmornou svou lásku k vlasti a své panovnické rodině, chopili se zbraní co jeden muž, tak že konečně nepřítel jejich zem musel opustiti a do Vlach zpět odtáhnouti. Aby se zde konec válčení učinil, poslán jest tam Eugen, jehož vojsko bylo značně sesíleno. V tom však zemřel císař Leopold, a na jeho místo nastoupil Josef I. Císař tento byl Eugenovi velmi nakloněn i schválil veškeré jeho návrhy, jejichž výtečnosť posouditi dovedl, ačkoliv se dosud Eugenovi závistníků a nepřátel nenedostávalo. Ale císař Josef se nedal svésti, on na prince držel. Odpůrce Eugenův na bojišti, Vendome, byl vojevůdce nadaný a věcí válečných důkladně znalý, a proto nebylo tak snadno jednou ranou stav zbraní rakouských k lepšímu obrátiti.

Dne 7. dubna 1706 vydal se Eugen z Vídně na cestu do Italie přes Innomostí a Roveredo, i bylo mu překonati nesmírné překážky, než-li u města Verony všecka vojska svá stáhl. Zde se chtěl dočkati posil, které mu z Rakouska a Německa ku pomoci chvátaly, ale okolnosti ho přinutily k neodkladnému jednání. Byltě vrtkavý vévoda savojský, Viktor Amadeus, tchán krále španělského Filipa, již r. 1703 od Francouzska odpadl, a proto bylo jeho měst Vendomem dobýváno. Když Eugen do Italie přišel, jednalo se už o Turin, a proto vydal se už 14. června t. r. na pochod, aby přispěl hrdinské posádce turinské ku pomoci, dobře věda,

že podniká úlohu velice nesnadnou, an měl před sebou nepřítele daleko silnějšího a vojevůdce obratného. Vendome čelil k tomu, aby se Eugenovi nepodařilo překročiti řeku Adyži. Aby svého soka oklamal, nařídil Eugen při horním toku této řeky některá opevnění zřizovati a četné pohyby vojska na oko prováděti; a když v této domněnce francouzský vojevůdce byl utvrzen, překročil po rychlých pochodech Adyži při dolním toku, a než-li se Francouzové z leknutí vzpamatovali, překročil i druhou řeku, Pád, a již 24. června stál, neutrpěv žádných ztrát, u města Finale di Modena.

Zatím se staly ve vojště francouzském změny veledůležité. Chystaje se právě k pronásledování Eugena a chtěje mu další postup zameziti, byl Vendome z Italie odvolán a za vrchního velitele do Nizozemska ustanoven. Zde dobyl totiž dne 23. května u Ramilliesu Marlborough nad Villeroiem tak skvělého vítězství, že byly severní hranice země francouzské vítězi otevřeny, a k jich hájení nezdál se nikdo býti tak schopný jako Vendome. Za jeho nástupce byl ustanoven Filip z Orleanu, jemuž byl dán k ruce maršálek Marsin.

Eugen pokračoval na svém pochodu s největší odvahou, ačkoliv se obtíže a nebezpečí každým dnem množily. Žhoucí parno způsobovalo ve vojsku, které nemělo nikde oddechu, prudké nemoce. Studně a prameny byly vyschlé, mnoho vojínův schřadlo cestou, mnozí zůstali po cestách ležeti. Poněvač se vojsko neopíralo o zásobenou pevnosť, trpělo také nedostatkem potravin; ale přes to přese všecko udržoval princ kázeň velmi přísnou, nedovoluje vojům svým nikde loupežiti,

aby nerozmnožil trampot cesty také ještě nepřátelským smýšlením lidu, jímž ho cesta vedla. Jsa vojskem nepřátelským stále znepokojován, podral se skrze vévodství parmské a již 1. září dokonal mistrovský ve vědě vojenské pochod, jenž jest vzorem vojenské vytrvalosti a zmužilosti, spojiv se s vojskem vévody savojského.

Vévoda Orleanský zamýšlel svésti s nepřítelem bitvu v šírém poli, ale jeho rádce Marsin, jenž byl trápen předtuchou blízké smrti, postavil se tomu na odpor, a tak bylo uzavřeno, čekati na nepřítele pod hradbami turinskými. Hned den po svém spojení vystoupil Eugen s vévodou savojským na blízké návrší, jež městu vévodilo a Superga se nazývalo, aby přehlédli rozestavení vojů francouzských. Zde učinil Viktor Amadeus slavný slib, jestli zvítězí, že vystaví Pánů zástupův na místě malé kapličky, která tu stála, nádherný stánek boží: jest to krásná hrobka sardinských králů, která od těch dob hrdě pohlíží na město, u její paty ležící. Chrám la Superga byl vystavěn mezi l. 1715 a 1733.

Mezi tím, co se nepřátelé ve svém táboru opevňovali, stahovali spojenci, Eugen a Viktor Amadeus, nové posily, které jich z Rakous a z Němec docházely. Dne 7. září vytáhli spojenci ze svého táboru. Levé křídlo, které bylo ustanoveno, aby učinilo hlavní útok, záleželo z vybraného vojska, jemuž velel Prušák Leopold z Desavy. Střed tvořili Rakušané, pravé křídlo Sasíci a jiní Němci. Jednotlivým dílům vojska vévodili osvědčení generálové; Eugen a Viktor Amadeus si vymínili, že se odeberou tam, kde bude největší nebezpečenství a jejich přítomnosti nejvíce zapotřebí.

Bitva byla velmi tuha a krvava, ale skončila vítězně; Eugen byl všude, kde byla nouze největší, a kdekoliv se objevil, počínali si vojíni jako lvové; ležení nepřátelské bylo stečeno, a Francouzové tak na hlavu poraženi, že museli Italii opustiti. „Italie jest naše, a jí dobyti nebude nám nesnadno!“ zvolal Eugen, dověděv se, že vévoda Orleanský se zbytky svého vojska ustupuje. O 4. hodině odpolední slavili Eugen a vévoda savojský za všeobecného hlaholu zvonův a dunění děl, jakož i nadšeného jásotu obyvatelstva slavný vjezd do osvobozeného města. První jejich cesta byla do hlavního kostela, kde na ně čekal arcibiskup s četnou asistencí. K výstřelům, provázejícím slavné „Bože chválíme Tebe“ užilo se posledního prachu, který obleženým ještě zbýval.

Princ poskytl vojsku jen několikadenní odpočinek; pak se vydal na cestu, postavil na hranicích francouzských pozorovací sbor, jenž obnášel 12000 mužů, se zbytkem pak chvátal, aby Francouze vypudil z Milána a jiných ještě pevnůstek, které měli osazené. Většina měst otvírala mu dobrovolně své brány, ostatní byla k tomu mocí donucena. Dne 26. září vjížděl Eugen slavně do Milána, kde se nalezalo veškeré občanstvo ve zbrani, tvoříc slavnostní dvojřadí až ke kostelu, v němž arcibiskup slavné služby boží odbýval. S nadšeným jásotem vítali Miláňští „osvoboditele Italie od francouzského jha.“

Znenáhla byla celá Italie vyklizena, a tak si mohlo vojsko v zimních stanech odpočinouti. Císař Josef poslal osvoboditeli Italie list, plný laskavosti, a drahocenný, diamanty bohatě posázený meč. Také z Anglie, z Holandska a z Německa obdržel princ četné důkazy uznání

a úcty. Svobodná jedna dáma anglická odkázala mu na smrtelné posteli 2000 liber šterlinků, vyjádřivši zároveň politování, že nemůže vítězi u Turina stonásobně odkázati. Jeden zahradník odkázal mu v závěti sto liber.

Celý svět se ozýval slávou Eugenovou, ale on říkával pokorně: „Ne mně, ale Bohu náleží ta česť! Jeho rámě bylo nám podporou; neboť kde tak slabá síla vítězí nad tak značnou přemocí, tu jde na jevo, že to učinil Pán a nikoli malá hrstka slabých lidí!“

Navrátiv se do Vídně, dočkal se smutné zprávy; byltě se totiž jeho šlechetný přítel, Ludvík badenský, s tímto světem rozloučil. Eugen ho velice miloval a ctil a proto nad jeho úmrtím tak vroucně želel. Po vévodovi badenském se stal říšským německým polním maršálkem muž neschopný a ten v Nizozemsku mnoho pokazil; proto bylo Eugenovi brzy zase jíti do pole. V Nizozemí se spojil s Marlboroughem, i shodli se oba, že jest na čase, aby se svedla rozhodná bitva.

Ve vojště francouzském panovala mezi vrchními vojevůdci, vévodou z Burgundu a Vendomem, neshoda. Tomuto bylo nařízeno, aby postoupil proti nepříteli; ale sotva že dvě hodiny postupoval, dán jest mu nový rozkaz, aby se zase vrátil. Vidouce to spojenci, nařídili lordovi Cogadonovi, aby nepřítele na zpátečním tažení znepokojoval. To stalo se 11. července. O 10. hodině obsadil Cogadon městečko Oudenarde, počal přes Labe stavěti most, který o 2. hodině odpolední dohotovil; na to překročiv řeku, udeřil na některá oddělení francouzská a porazil je. Touže dobou dorazila na bojiště armáda spojenců, jež se neprodleně v bitevní šik po-

stavila. Vévoda burgundský se dosud s Vendomem hašteřil o to, co by měli podniknouti. Mezi tím rozpředla se bitka mezi jízdou, a když o 6. hodině došla i pěchota, rozvinul se boj po celé čáře. Pravému křídlu velel Eugen, levému maršál Marlborough. Na počátku se zdálo, že přesila francouzská zvítězí. Ale už záhy se počalo jeviti, že mezi Francouzy nepanuje jednota, nýbrž vrtkavosť u velení, udeřeno jest na ně úsilovně, šik nepřátelský byl na mnohých místech proražen, a nepřítel pronásledován. Noc, která nastala, boj ukončila.

Spojenci dobyli třicet čtyř praporů, dvacet pět menších korouhví a zajali sedm tisíc mužů; sami ztratili 2000 mužů, Francouzové pak as čtyři tisíce. Poražená armáda uprchla v úplném nepořádku do Gentu a Dorniku, vítězové přenocovali na bojišti.

V den po slavném tomto vítězství zajel si Eugen do Bruselu, aby navštívil svou matku, hraběnku ze Soissonu (čti Sôasonu), s níž, jak se zdá, se smířil. Avšak nezdržel se dlouho, neboť za čtyři dni ho zase už nalezáme v táboře. Vendome se zatím položil do pevného ležení, pročež se snažili spojenci, aby ho z úkrytu vylákali. I vyslali proti krajině artoisské (čti artoa-) silný zástup, ale chytrý Francouz poznal, oč se jedná: nařídil jinému generalovi, aby krajiny té hájil, sám pak tábora neopustil. Tu se rozhodli Eugen i Marlborough, že první oblehne město Rysel, druhý pak že bude pozorovati armádu vévody burgundského. Vendome se tomu prý smál, avšak smích ten trpce zaplatil.

Nemeškaje, nařídil Eugen učiniti vše, čeho jest k obležení zapotřebí; proti městu postaveno jest šedesát hmo-

ždířů, sto děl, jež provázelo tři tisíce vozů, obtížených válečnými potřebami. Oblehání toto způsobilo ve světě veliký údiv; město Rysel bylo velmi mistrně opevněno, a mělo udatného velitele, generala Bouflersa (Buflera), a bylo také vším hojně zásobeno. Oblehající museli své potravy a potřeby z daleka dovážeti, jsouce stále v nebezpečí, že jim je nepřítel polapí. Ba mluvilo se dokonce, že bude vévoda burgundský Eugena a Marlborougha sám oblehati. Proto se sem také sešlo mnoho vznešených osobností z Německa i z Francie, aby se tomuto divadlu dívali.

Princ Eugen tedy oblehl město na všech stranách a úzce je sevřel. Marlborough se tak postavil, že mohl oblehající všady náležitě krýti, a kdyby bylo třeba, pomoc jim poslati. Útok na město byl prudký; z obou stran bylo velmi udatně bojováno, přední náspy byly brzy stečeny, ale brzy zase opuštěny. Při jednomz těchto útoků byl Eugen tak poraněn, že musel několik dní Marlborough za něho útoky říditi.

Jak velice Francouzové hrdinného Eugena nenáviděli, dokazuje i následující případ, kterému co do hanebnosti jiný hned tak brzy se nevyrovná. Jednoho dne došel prince list, psaný rukou neznámou. List ten vypadal velmi podezřele, byl celý šedý a jakoby tukem prosáklý, kteréžto okolnosti byly princovi nápadnými. Budete se tázati, co to asi bylo? Pekelný prostředek, aby byl hrdinný vojevůdce se světa sprovozen! Papír ten byl jedem tak prosáklý, že by se byl princ otrávil, kdyby jej byl blíže k ústům přivinul. Proto list ten zahodil. Jeden z jeho lidí .pověsil papír psovi na krk,

načež tento, prudce sebou škubaje, zcepeněl; z toho plyne patrně, co se jím provésti zamýšlelo. Vida Eugen, co se stalo, pravil: „List ten jest mi svědectvím, že na mne nepřátelé moji velikou váhu kladou. Nyní si už mohu mysliti, že jsem dobrým vojákem!“ Odkud pekelný ten list přišel, neví se, ale dá se souditi. Trneme nad zločinností, jíž jest člověk z nenávisti, msty a zášti schopen; lidský duch klesá hluboko, jestliže jím vládne vášeň, plod pekla. Chraniž každého z vás Bůh, aby nepodlehl tak zlému osudu!

Obavný podnik se tedy nezdařil, a město bylo dále obleháno. Obyvatelé Ryselští uvykli vřavě válečné tak, že provozovali v městě hry a nepřestávali ani, když vedle divadla praskla puma. Také zábava!

Mezi tím, co bylo město obleháno, stál vévoda burgundský nedaleko spojenců, nevěda, co si počíti. Psal tedy do Versaillesu (Verseilu), aby mu poradili. Král utrpěv tolik porážek, byl prozřetedlnější i nařídil, aby se k armádě odebral jeho ministr, ohledal stav věcí a pak teprve rozkázal, co by se mělo státi. Ministr přišel. Francouzská armáda přiblížila se k Marlboroughovi na dostřel; ministr ohledal s věže nedaleké vísky postavení nepřátelské a rozhodl, že nelze na ně s prospěchem udeřiti, a že se tedy má k tomu hleděti, aby se nepříteli odnímala špíže. Armáda se tedy vrátila zpět, a spojenci si dovedli své dovozy náležitě chrániti, tak že netrpěli žádných nedostatkův.

Dne 22. října byly hradby městské už tak zproráženy, že se Bouflers odtud vzdálil. Den na to bylo město odevzdáno, a posádka francouzská ustoupila do tvrze,

městu vévodící. Tam se bránil Boufiers až do 8. prosince, v kterýžto čas obdržel od svého krále svolení, aby se vzdal, než-li dojde k útoku, a takto aspoň se ctí odtáhl. Eugen, pochváliv statečnost nepřítele, dovolil mu odejíti.

Na to se odebralo vojsko do zimních táborů. Eugen byl pozván do Hagu, kde mu chtěli ku cti veliké a hlučné slavnosti vystrojiti; ale on to odmítl, řka:

„Nechte toho, jest to zbytečné plýtvání. Rozdělte raději peníze mezi chrabré vojíny holandské, kteří se stali touto válkou k práci neschopnými. Ti jich potřebují, a vy s nimi lépe naložíte. Já jsem spokojen, jakoby se slavnost byla stala!" Jednání to činilo takovému reku větší česť a vážnosť než-li mnohý z jeho hrdinských skutků. Kdo zachová v životě, plném války a prolévání krve, šlechetné srdce, jako Eugen, ten jest opravdu skutečným hrdinou!

V dubnu r. 1709 se vrátil Eugen z Vídně zase do Hagu. Ludvík XIV., jsa vysílen tolika porážkami a vida bídu svého národa a prázdné pokladny své, byl hotov uzavříti mír. Se strany vítězů byli ustanoveni, aby o té věci jednali, Eugen za Rakousko a Marlborough za Anglicko a ostatní země, které spolu válčily; i činili tak veliké požadavky, chtíce hrdého Ludvíka pokořiti, že jich francouzští ministři nechtěli přijati. Jmenovitě Eugen nahlížel, že nebude pokoje, pokud se zpupnosť francouzského krále náležitě nepokoří. Vyjednávání nevedlo tedy k cíli, a k válce se zbrojilo dále.

Z obou stran konaly se rozsáhlé přípravy, tak že zde i tam vystrojena jest do pole armáda, čítající více

než sto tisíc mužů. Vojsku francouzskému velel tenkráte Villars, jenž si zvolil výborné postavení. Princ Eugen předpovídal dobře, že následující válka bude ze všech nejkrvavější. Spojenci oblehali tedy nejprve důležitou pevnosť, Tournay nazvanou, a dobyvše jí po tuhém odporu, obrátili se k pevnosti Monsu s takovou rychlostí, že tam mnohem dříve dorazili než-li Villars, ačkoliv se tento mnohem blíže nalezal. Obdržev od svého krále domluvu a Bouflersa k ruce, by tímto k větší činnosti byl pobádán, odhodlal se svésti bitvu, maje nezvratně za to, že zvítězí, kteroužto domněnku také ve vojsku rozšířil. S nadšeným jásotem uvítali Francouzové zprávu, že se budou co nevidět s nepřítelem měřiti. Jakmile se spojenci položili v bařinatých krajinách u Monsu táborem, vytáhlo proti nim devadesát tisíc mužův armády nepřátelské, aby obsadili hlavní silnice, vedoucí k této pevnosti. Hlavní síla francouzská rozprostírala se v bařinatých nížinách, kterými protékají četné potoky, a které jsou hojně lesíky porostlé, mezi vesnicemi Blangiesem a Malplaquetem, tak že se obě křídla opírala o lesy; po celé čáře pak učiněny jsou příkopy a záseky, tak že se Villars sám útoku neodvážil, čekaje, až naň bude udeřeno. V táboře spojenců nastala rozepře: jedni byli pro to, aby se na nepřítele hnalo útokem, druzí — a těch byla většina — toho odrazovali. Konečně se podařilo Eugenovi nakloniti většinu, aby se útok vykonal. Přehlédnuv spolu s Marlboroughem postavení nepřátelské, ustanovil Eugen, že se společný útok stane 11. září. Marlborough převzal velení na levém, Eugen pak na pravém křídle; střed

tvořilo vojsko císařské. Ačkoliv bylo místo pro spojence dosti nepříznivo, přece se spoléhali vrchní velitelové na důvtip svých generalů a osvědčenou nadšenost svého vojska. Plán byl zosnován tak, aby se střed zaměstnával zdánlivými pohyby, hlavní pak útok aby čelil proti levému křídlu francouzskému, a to aby bylo z postavení svého vyzuto.

Byla studená podzimní noc; vojsko si hovělo ve svých stanech, ale Eugen bděl; pracoval pilně o podrobném plánu bitevním, který jednotlivým generalům teprve po půlnoci byl oznámen. Spal pouze hodinu. Neboť již o třetí hodině ranní, za noci chladné a vlhké, jaké v tamních krajinách bývají, stálo vojsko v plné zbroji, aby se službami božími připravilo k rozhodnému dni, v němž mnohé srdce dokrvácelo, a aby pak se postavilo na místo, jež každému bylo vykázáno. Ve francouzském táboře bylo však živěji: tam si byl každý jist vítězství, a jakmile tedy Villars své voje projížděl, ozývala se rovina Malplaquetská hlučným voláním: „Ať žije král Ludvík, ať žije Villars!“

Když armáda spojenců proti nepříteli vytáhla, rozestřela se po obzoru hustá mlha, že se vojska chvíli ani neviděla. Eugen a Marlborough objížděli řadami svých, napomínajíce je, aby věrně a odhodlaně povinnosti své plnili. Když se po osmé hodině mlha ztrácela, zaduněla děla, a vojenská hudba zahrála k pochodu.

V celé této válce nebyla žádná bitva tak urputna a krvava jako tato. První útok učinil Eugen na pravém křídle; rozpředl se boj zuřivý, palba trvala celou hodinu. Konečně mu přišla posila, a Eugen stekl v těchto

místech první hradby, byl však při tom poraněn; ale bojoval dále, nepromeškav ani tolik času, až by byl pořádně obvázán. Na levém křídle dělo se však hůře; tam stáli Holanďané, kteří byli palbou francouzskou skoro veskrz potřeni. Dobyli sice prvního i druhého opevnění, ale při třetím byli od Francouzů tak prudce napadeni, že museli ze svého dobytého postavení couvnouti, při čemž Francouzové devět ztracených již praporů zase zpět dobyli.

Boj byl stále stejně zuřivý; kde byla vřava nejprudší, objevili se vždy vrchní velitelové sami, a Eugen se smrti vydával takořka všanc. Když mu se všech stran bylo domlouváno, aby poraněnou svou hlavu zavázal, odpověděl: „Budu-li dnes od Francouzů poražen, tedy to za to nestojí, abych krev svou zastavoval; jestliže zvítězím, tedy zbude na to času dost.“ Ještě o polednách zuřil boj; nikdo nechtěl ustoupiti. Vida Villars, že Eugen vítězí, nařídil, aby proti němu postoupila část vojska, která tvořila střed; jakmile Eugen a Marlborough tuto chybu poznali, obnovili z pravé strany útok, ve středu pak udeřili na nepřítele takovou mocí, že obě jeho křídla od sebe odtrhli a takto díl za dílem potírali. Villars prohrál, byv dříve sám zraněn. Zpátečnému pochodu velel Bonflers.

Vítězství toto zaplatili spojenci ztrátou 20.000 mužů; Francouzů bylo zabito 14.000, raněno pak 3000; vítězové dobyli 24 děla a 25 praporů a mezi nimi i proslavený bílý praporec lehké jízdy francouzské.

Dobyv tak skvělého vítězství, počal Eugen opětně Monsu dobývati; dne 25. září zhotoveny byly příkopy

kolem pevnosti, a již 20. října vzdala se posádka, vyminivši si, že smí volně odejíti. Na to dáno jest vojsko do zimního ležení, a Eugen odešel do Vídně.

Na počátku r. 1710 poslal Ludvík XIV. opětně posly do Holandska, aby jednali o mír. Ale spojenci položili za první podmínku nového míru, aby Ludvík sám svého vnuka ze Španělska vyhnal. Když se ještě vyjednávalo, počalo býti na bojišti zase živo. Eugen a Marlborough dobyli některých pevnůstek francouzských, i učiněn jest návrh, aby se zřídil lehký létací sbor, který by Francouze až po Paříž znepokojoval. Villars nemohl od bitvy u Malplaquetu nic kloudného svésti, postavil se sice vždycky tak, že se spojenci nemohli s ním prospěšné bitvy odvážiti, ale také nedovedl zameziti, aby tito nových úspěchů nenabývali. Jednání o mír se přerušilo ještě během této výpravy.

Mezi tím však nastaly v Anglicku z malých příčin veliké a dalekosáhlé změny, jimiž i na bojišti neočekávané převraty jsou způsobeny. Tam totiž panovala králová Anna, jejíž neobmezené přízni se těšila vévodkyně Marlboroughová. Jak už to u žen bývá, stávala se tato den co den osobivější, tak že chtěla sama královou vlásti. Okolnosti této použili nepřátelé Marlboroughovi, jehož slavné jmeno jest bohužel poskvrněno nenasytnou vydíravostí peněz, vykládali králové, že se ustavičnou válkou obchodu sice pomáhá, ale za to že státní dluh vyrůstá v míře dosud neslýchané, a že ta válečná sláva příliš draze se platí. Když pak vypukla nevole mezi královou a vévodkyní v zjevnou hádku, vypovězena jest tato ode dvora, a s ní padli i ministři, které byla ona

dříve svou přímluvou a mocí na ta místa dosadila. Zkrátka, na místo vlády bojechtivé nastoupila mírumilovná.

A co učinil vychytralý Ludvík XIV.? Použil jako každý chytrák nastalé proměny k svému prospěchu. Než-li se byl kdo nadál, počal tajně vyjednávati a anglický národ na svou stranu lákati. Marlborough nebyl sice hned odvolán, ale jeho právomocnosti se vyměřovaly meze, a všecko směřovalo k tomu, aby se válka ukončila a s Francouzy uzavřel mír. Když to všecko vyšlo na jevo, vynasnažoval se císař Josef I., aby tajné toto ujednání překazil, ale práce jeho byla marna. Eugen nahlížel, že tyto úskoky jsou zlé, ale nezoufal. S císařem měl časté porady o stavu věcí, a když bylo uzavřeno, aby se válka dále vedla, vydal se dne 16. dubna 1711 na cestu do Nizozemí. Tou dobou se císař Josef rozstonal; již 10. dubna se ukázalo, že má neštovice. Nemoc byla bohužel tak nešťastna, že mladistvý císař — byltě teprv 33 roků stár — téhož dne, kdy nastoupil rekovný Eugen cestu, skonal.

S bolestným srdcem ubíral se Eugen do Mohuče, aby tu pojednal o volbě budoucího císaře; odtud odešel do Nizozemí, aby tamní vládu zachoval pro záměry Rakouské.

Mezi tím shromáždili se vojvodové ve Frankobrodě, aby vykonali volbu nového císaře; vévoda bavorský a kolínský, již drželi se stranou nepřátelskou, nebyli k volbě pozváni. Proto vyhrožovali Francouzové, že pošlou na Rýn armádu, aby volbu tu překazila. A vyhrůžku tu splnili, neboť stahovali z Elsas a z Flanderska sbory

své ku střednímu Rýnu. Ale Eugen, který ke všemu měl pilné zření a ničeho neobmeškal, co by prospěchům jeho císaře bylo na škodu, učinil tuto výpravu neškodnou. Odeslaltě do okolí Frankobrodského z Nizozemí část svých vojů, odebral se tam sám na nějaký čas a zařídil vše tak, že se Francouzové ničeho nemohli odvážiti. Volba se vykonala, a za císaře zvolen byl arcivévoda Karel, bratr druhdy Josefův.

V Anglicku dospěly věci příliš daleko. Ještě ku konci r. 1711 stál Marlborough v čele anglických vojů v Nizozemsku a dobyl tu některých úspěchů proti Villarsovi. Když se však navrátil domů, strhla se proti němu pravá bouře. Tajně i veřejně se o něm mluvilo, že bral od vojanských dodavatelů jistá procenta, že lichvařil a vojínům mzdy utrhoval a m. j. v. I dodán jest mu 1. ledna 1712 královnin přípis, jímž byl svého velitelského úřadu a veškerých veřejných důstojností zbaven.

Ve Španělku, kde se taktéž bojovalo, nevedlo se Rakušanům příliš dobře. To a že byl zvolen za císaře německého, pohnulo arcivévodu Karla, nyní už Karla VI., že se vrátil do Rakous zpět. V září se ubíral přes Janov a Tyrolsko do Frankobrodu, kde byl korunován za císaře, od kteréžto doby nastoupil na dědictví všech zemí rodu Habsburského.

Navrátiv se Eugen do Nizozemska, nemohl se více spoléhati na pomoc anglickou. Nástupce Marlboroughův, vévoda z Ormondu, mu oznámil zcela upřímně, že jest mu nařízeno, aby zbraní svých netasil k útoku na nepřátele, nýbrž aby toliko bránil přátele. Králová Anna

vyjednávala veřejně s Ludvíkem XIV. o podmínky míru; Holanďané odešli do Londýna, aby jednání to překazili, byli však chladně přijati. A již v červenci téhož roku opustili Angličané Eugenovu armádu.

4.

Tato politická změna v Anglicku byla pro spojence velmi osudnou. Proto chtěli všecko vynaložiti, aby dvůr tento záměrům svým zachovali; vyslali tedy samého prince Eugena do Londýna. Za těchto okolností byl on zajisté nejschopnějším mužem, který by byl mohl v Anglii kýžený obrat způsobiti. A skutečně způsobil jeho příchod v anglickém lidu velmi živý ruch. Když se blížila loď, na níž se Eugen nacházel, k přístavišti — bylo to 15. ledna r. 1712 — sešlo se na břehu takové množství lidu, že jen po velkých oklikách se na zem dostal. Vzduchem se rozléhalo z tisíce tisíců úst hlučné „urá.“ Princovi, jenž nebyl podobným věcem uvyklý, bylo při tom nevolno, ale pomoci si nemohl. Lid se k němu ze všech stran hrnul; kdekoli se octl, všady byl s nevýslovným jásotem vítán. Kralová jej přijala velmi zdvořile a darovala mu čestný meč, jehož cena byla veliká.

Zde odevzdal Eugen dva pamětní spisy, v nichž zastával, jak spravedliva je věc císařova, a předložil plán, jak a s jakými silami tento ve válce hodlá pokračovati. Při tom podporoval stranu Marlboroughovu. Ale zášť, nenávisť, francouzské pletichy a snad také peníze, jak se vypravuje, všecky jeho záměry zmařily. Prince zasypávali zdvořilostí, slibovali mu hory a doly,

že budou spojence i dále podporovati, a přec nepostavili Marlboroughe v čelo vojska.

Z Londýna se odebral Eugen do Hagu a Utrechtu, aby aspoň ostatní spojence císaři udržel. Tito zůstávali až dosud pevnými; proto neváhal Eugen a vytáhl do pole. I bylo ujednáno, že vtrhnou co nejhlouběji do francouzských krajin. To se stalo, pokud ještě vévoda Ormond se svou armádou neodtáhl. Když pak jej princ vyzval, aby mu přispěl, odpověděl mu tento, že nemá nařízeno, jak by se měl dále zachovati. Eugen podal o tom zprávu královně Anně, i dáno jest mu za odpověď, že válka už dlouho trvala, že chce uzavříti s Francií smír, a hned po tom pravil Ormond, že jest mu nařízeno, aby se svým vojskem odtáhl, což se stalo, jak jsme už pravili, v měsíci červenci.

Avšak Eugen se tím nedal mýliti; již 30. července dobyl francouzské pevnosti Quenoi (čti Kenoa), pak oblehal Landreci (č. Landresí), čímž by byl nabyl přímé cesty do vnitř Francie. Avšak nešťastná náhoda zmařila jeho světlé vyhlídky. Měltě Eugen vojsko své příliš daleko roztaženo, a této okolnosti použil Villars. Udeřil totiž na jeho sklady a dobyl jich. Eugen přišel o všecky své úspěchy. Nepříznivý obrat válečného štěstí zviklal také vytrvalosť spojencův, kterým ostatně i Anglicko stále domlouvalo, aby uzavřeli mír. Eugen uvedl vojsko své do zimního táboru, odebral se do Hagu a do Utrechtu, aby spojence v stálosti upevnil; bylo mu zde, jako se to vždycky děje, slíbeno, že se stane po jeho vůli a přání, a byv takto potěšen, odešel do Vídně.

Ale již v dubnu došla sem zpráva, že i Holandsko

uzavřelo v Utrechtě mír s Francií. Savojsko, Portugalsko a Prusko učinily také tak. Vláda francouzská podávala také císaři ruku k smíru, které on však nepřijal, maje za to, že s pomocí Německa bude moci ve válce s prospěchem pokračovati. Výprava se tedy započala, ale brzy se shledalo, že se nelze bez anglických a holandských peněz a vojů ničeho skvělého nadíti.

Villarsovi se dařilo dobře; dobyl Landavy a Freiburku; Eugen nemohl naň pořádně udeřiti, poněvač se mu vojsko jmenovitě z Němec nescházelo.

Avšak obě strany měly už války dost; i Francouzsko si přálo míru, ačkoliv bylo štěstí naposled jeho zbraním příznivo. Ludvík nařídil správci elsaskému, aby vyzkoumal, jaké mínění panuje v Rakousku. Tento se obrátil přímo k Eugenovi, kterýž o tom podal zprávu císaři. Karel VI. dal tedy Eugenovi plnou moc, aby se smlouval o mír s ministry, které k tomu účeli Ludvík ustanoví. A Ludvík nejmenoval svým plnomocníkem nikoho jiného než-li Villarsa. Stalo se to poprvé, že dva soupeřové ku konci válečné výpravy sami jmenem svých panovníků mír uzavírali. V městečku Rastadtě se jednalo. Villars se dostavil dříve i očekával prince se vší poctivostí a zdvořilostí. „My nejsme nepřátelé“, pravil k princovi, „vaši nepřátelé se nalezají ve Vídni a moji ve Versaillesu (č. Versejlu)...“

Z počátku bylo jim odklízeti některé obtíže, ale již 6. března 1714 shodli se oba generalové o všech věcech, týkajících se budoucího míru. Podmínky tyto byly tedy odeslány do Vídně a do Versaillesu, aby došly schválení panovníkův, i bylo ustanoveno, že se

slavnostně podepíší v Badenu ve Švýcařích, kamž se Eugen i Villars, s každé pak strany dva ministři dostavili. Mírem tímto obdržel císař Karel VI. Nizozemí, jež náleželo k Španělsku, vévodství milánské, Neapolsko a Sardinii. Se Španělskem ani míru neuzavřel.

Po celý čas, co trvala válka o španělské dědictví, popuzovalo a podporovalo Francouzsko maďarské nespokojence a lákalo Turky, aby vypověděli Rakousku válku; dlouho se jim však podlé to jednání nedařilo. Konečně se zdálo, že mírem badenským všecko jest urovnáno, a že se není třeba báti nových bouří. Princ Eugen zdržoval se nyní ve Vídni a pracoval neunaveně, aby blahobyt jednotlivých zemí Rakouských, které ustavičnými válkami velice trpěly, porozkvětl, a tak se zase státní příjmy rozmnožily.

Avšak toto blahodárné působení jeho netrvalo dlouho, neboť již r. 1715 ozvalo se nové řinčení zbraní. Turecký sultán Achmed III. totiž zatoužil po jižním Řecku, které se obyčejně nazývá poloostrovem Moreou, a které v těch dobách náleželo republice benátské. Úmysl svůj provedl ovšem snadno, poněvač měl proti sobě soka poměrně slabého.

Císařovi nemohl býti tento případ lhostejným, proto poslal do Cařihradu posla, aby tam oznámil, že nemůže připustiti, aby byla Morea Benátčanům odňata, poněvač se to příčí úmluvě, která se stala mezi Rakouskem, Tureckem a Benátkami v Karlovcích. Sultán poslal do Vídně agu, jehož císař k Eugenovi odkázal. Aga se snažil vídeňský dvůr uchlácholiti, vlastně však přišel jen proto, aby vyzkoumal, je-li válečná moc Rakouská

s to, aby učinila na Turecko útok. Úmysl jeho vyšel ihned na jevo, a proto mu bylo rozkázáno, aby odešel. Eugen radil, aby se neprodleně přikročilo k válce, a císař uzavřel s Benátkami smlouvu na odboj i výboj. Princ doplnil armádu Rakouskou na 60000 vybraných mužů, opevnil náležitě Osek, Budín, Petrovaradín v Uhrách a Karlovský Bělehrad v Sedmihradech.

Ještě než-li vytrhl Eugen do pole, jmenoval ho císař generalním guvernérem Nizozemska, kterážto důstojnosť se tehdy považovala za velečestnou.

Dne 1. července r. 1716 opustil princ Vídeň a 27. dorazil do Petrovaradína. Císař chtěl z počátku, aby vojsko jeho jen hranice pozorovalo, by tak tureckou sílu proti Benátčanům zřízenou oslabil; ale jakmile oznámil sultánovi, že uzavřel s těmito smlouvu, obrátil sultán hlavní sílu proti Rakousku, a veliký vezír táhl v čele 200000 mužů do Uher, aby dobyl Petrovaradína.

Rakouská armáda ležela táborem u Tutaku na severním břehu dunajském, když jí došla zpráva, že vpadli Turci přes Sávu do území Rakouského. Aby se věc zjistila, musela byti vykonána obhlídka, a hrabě Palfy žádal Eugena, aby mu práce ta byla svěřena. Vydal se tedy s řemi tisíci jízdy ke Karlovcům, avšak tu byl znenadání od Turkův přepaden a zúplna obklopen. Ale ač bylo těchto 40000, nepozbyl mysle; vztek Osmanův nepřekonal chrabrosti jeho hloučku; tito ztratili mnoho lidí, avšak Palfy se vysekal a v pořádku se vrátil.

Eugen se rozhodl ihned se dáti s nepřítelem do boje. Přešel tedy přes Dunaj a 3. srpna se položil táborem v starých hradbách petrovaradínských. Ještě

téhož dne přiblížili se Turci až k jeho ležení, obehnali je oblehacími příkopy, které mezi sebou spojili, postavili děla, hodlajíce takto prince v jeho táboře oblehati.

Než, princ nečekal, neboť už 4. srpna časně z rána vytáhl z tábora, sestavil vojsko své v šik válečný, a o 7. hodině započal už boj. Na levém křídle byli Turci ihned poraženi, a některá děla jsou jim odňata; mnozí myslili, že mají vyhráno, ale tu poznali, že se nachází pravé křídlo ve veliké tísni. Museloť vojsko na této straně vycházeti rozličnými mezerami z ležení do pole a než-li se mohlo spojiti, udeřili na ně Janičáři s takovou prudkostí, že se muselo utéci až za druhé náspy. Eugen, jehož pozornosti nic neušlo, poslal na kvap Palfyho z levého na pravé křídlo, aby vpadl Janičárům v bok a císařským tak uvolnil. Palfy to vykonal co nejlépe. Udeřiv na Janičáry, kteří ničeho netušili, uvedl je ve veliký zmatek; zatím se zpamatovalo i pravé křídlo, postupovalo v úplném pořádku z ležení v před, a Janičáři se dali na útěk, ukrývajíce se v příkopech, kde byli větším dílem porubáni. Turecká jízda podlehla Rakouské už dříve. Tu se zmocnil vojska tureckého takový strach, že se dalo na všech stranách na divý útěk. Jakmile veliký vezír zpozoroval, že bylo vojsko jeho poraženo, vnikl pln vzteku do císařských a byl jako i jiní pašové s ním zastřelen. On dal všecky mosty, které vedly přes Sávu, zbořiti, aby své lidi takořka k vítězství přinutil, proto museli tito tábor, zbraň a všecka zavazadla nechati na bojišti.

Bitva trvala pět hodin; ztráta Turků se páčila na 30000 mužů; císařští počítali as 4000 mrtvých. Za to

dobyli celého ležení, ukořistili 164 děla a hmoždíře, mnoho praporců, koňských ohonů a válečnou pokladnu. Eugen si pro sebe vyminil toliko stan velkovezírův, ostatní dal vojsku v plen.

Aby využitkoval svého vítězství, poslal Eugen neprodleně několik tisíc mužů, aby oblehli Temešvár. Dne 15. srpna tam přišel sám a den na to veškerá jeho armáda. Již 1. září učinily se obléhací příkopy, a pak se do města prudce střílelo. Nový velkovezír chtěl obroženému městu pomoci i vyslal tam několikadvacet tisíc spahiův; Eugen se dověděl ještě v čas o té výpravě, udeřil na ni a porazil ji, odňav jí vše, co s sebou měla. Když se všech okolních míst zmocnil, vzdala se mu pevnosť dne 17. září a s ní celý temešský Banát. Tím se skončila výprava pro tento rok, vojsko se odebralo do zimního ležení a Eugen do Vídně.

Již v polovici května roku následujícího vydal se znovu na cestu, aby vykonal jeden z nejslavnějších činů, kterých se Rakouské vojsko kdy dodělalo. Svolav totiž veškeré své vojsko do velikého tábora u Petrovaradína, uzavřel, že tentokráte udeří na Bělehrad; překročil tedy šťastně Dunaj a v polovici měsíce června byl už před Bělehradem, maje vojska skoro sto tisíc mužů. Bělehradská posádka obnášela asi 30000 mužů, jichž jádro záleželo z Janičárů; podnik Eugenův byl odvážlivý, smělý a proto také nebezpečný. Pevnosť sama byla v Turecku jednou z nejpevnějších, a k tomu táhl nový velkovezír proti císařským od Drinopole s 200000 muži; kdyby Bělehrad před jeho příchodem nepadl,

bylo se co obávati, aby nepřišlo vojsko Rakouské do křížového ohně.

Ale Eugen sáhl odhodlaně k dílu. Dne 17. června přinesl rychlý posel anglického vyslance v Cařihradě zprávu, že by padišah — jak jmenují tureckého vladaře — byl ochoten uzavříti mír, kdyby mu vrátilo Rakousko temešský Banát. Požadavek tento zdál se býti vítěznému Eugenovi příliš drzím, pročež odpověděl zkrátka a moudře, že nemůže býti o míru dříve řeči, pokud nebude Bělehradu dobyto. Vojsko své rozdělil Eugen ve dvě části, z nichž jednu obrátil proti městu, druhou proti příchozímu nepříteli. Za ohromného vedra zřízeny jsou dvoje příkopy, jedny proti pevnosti, druhé na obranu proti armádě; příkopy ty byly 16 stop hluboké a 12 široké a náspy 16 široké a 6 vysoké.

Než-li mohl Eugen přistoupiti k všeobecnému útoku na město, došla ho zpráva, že se veliký vezír položil táborem as půl hodiny od něho a že má skutečně dvě stě tisíc mužů, mezi nimiž 60000 Janičárů, a že konečně se chystá, aby ho oblehl a útokem naň hnal. Eugen se tedy nalezal ve velkém nebezpečenství. Míti v předu i v zadu takovou sílu vojska není žádná maličkosť. Ale Eugen nezoufal, abrž ustanovil, že sám dříve na Turka udeří, a 15. srpna nařídil svým generalům, čeho bylo třeba. Určiv jistou část vojska, která by zamezila nepředvídaný výpad posádky z pevnosti, vytáhl se zbytkem, asi 70000 mužů čítajícím, proti velkovezírovi, avšak skoro všecko jeho vojsko i on sám trpělo úplavicí. Pokud paměť lidská sahá, nebylo nikdy od polonemocného vojska tak skvělého vítězství dobyto jako tentokráte

a to ještě na nepříteli, který byl třikrát tak silný. Jakmile se vojsko dovědělo, že se učiní útok, nastal v táboře nesmírný jásot. Eugen nessedl po celou noc s koně, opakuje rozkazy, jež už byl učinil. Důvěra ve válečné štěstí Eugenovo neměla mezí. V denním rozkazu před bitvou stálo, že se nikomu nedovoluje, aby místo aneb prapor svůj opustil, i kdyby měl zemřiti. A aby pozornosť posádky bělehradské jinam obrátil, zdvojnásobnil večer 15. srpna počet ran a nepřestal stříleti až do půlnoci. V té době na chvíli střílení zastavil, načež vytryskly tři pumy na znamení, že nadešel čas k pochodu. O 1. hodině se vojska srazila; rozpředl se tuhý boj, ale štěstí přálo Eugenovi, a Turci ustupovali, zoufale bojujíce. K ránu nastala tuhá mlha, již nebylo lze prohlédnouti. Když se o osmé hodině rozplynula, zpozorovalo se, že se pravé křídlo od středu příliš vzdálilo. Jako blesk přicválali Turci, aby okamžiku toho využitkovali a levému křídlu v bok padli. Eugenovi nastala chvíle strašlivá. I vrhl se v čele druhého šiku, který na kvap byl uveden do ohně, aby postupující Turky zastavil. Jednu chvíli byl od nepřítele obklíčen. Okamžení to působilo na vojsko tak, že se nedá ani popsati. Vojínové, jsouce tím rozlíceni, jali se vojevůdce svého vysekávati. Nesmírnou udatností a pohrdajíce smrtí zahnali Turky, mezeru vyplnili a teď se hnali se všech stran na ležení nepřátelské. O 10. hodině bylo vítězství úplné; nepřítel prchal na všecky strany, ale vojsko Eugenovo bylo bitvou, která trvala od jedné hodiny s půlnoci, tak unaveno, že nemohlo Turků pronásledovati. Tito ztratili 13000 mužů zabitých, 5000 zajatých, počet raněných není ani

znám. Dále se dostalo vítězům do rukou 131 děl, 35 hmoždířů, 3000 nákladních vozů, 59 praporů a k tomu si naplnil každý vojín kapsu penězi. Z vítězů padlo as 2000, ale poraněno bylo více než 3000 mužů, mezi nimi pak velmi mnoho generalů. Poražené vojsko utíkalo v takovém nepořádku, že veliký vezír v Niši sotva 10000 mužů sebrati mohl.

Posádka bělehradská byla v čas bitvy úplně klidna, a porážka velkého vezíra působila na ni tolik, že už 17. srpna vztyčila bílý prapor na znamení, že se chce vzdáti. Všem Turkům bylo dovoleno svobodně odtáhnouti. Dne 19. slouženy jsou slavné služby boží, při nichž bylo z dobytých děl stříleno. Po bitvě psal Eugen vévodovi Marlboroughovi: „Den 16. srpna náleží k nejnebezpečnějším, jež jsem kdy zažil. Jsa v zádech ohrožen, že mne přepadne bělohradská posádka, která čítala 30000 mužů, měl jsem před sebou dvakrát tak silného nepřítele, který stál v dobře ohrazeném táboře, a k tomu se snesla v rozhodném okamžiku hustá mlha, že jsem nemohl k pravému křídlu náležitě dohlédnouti: všecky tyto okolnosti vyžadovaly vojevůdce, který má bystřejší zrak, než-li je můj. Tohoto nebezpečí jsem si byl povědom, když jsem sepisoval svou závěť, ale i císař to věděl, když mi podával na rozloučenou kříž, řka, „tentokráte veďte s tímto mé voje.“ —

Eugen byl velmi pobožný, ačkoliv nikoho pro vyznání náboženské nenáviděl. Pokaždé než-li dal rozkaz

k pochodu, pozdvihl očí svých k nebesům a šeptával si „o, mon dieu“ (můj Bože!), načež velel „en evant“ (ku předu!)

Eugen nemeškal i chystal se udeřiti na velkého vezíra ještě v Niši, pevnosti, která leží jižně od Bělehradu, v nynějším Srbsku. Ale moc turecká byla tak otřesena, že sultán nemeškal požádati pomořských mocností, aby zprostředkovaly mír. Císař Karel ustanovil, aby se toto jednání dělo v Požarovci a dovolil, aby směli přítomni býti splnomocněnci holandští a angličtí.

Vyslanci se dostavili do Požarovce v prvních dnech měsíce května r. 1718, ale uplynul skoro měsíc, než-li se počalo vyjednávati, poněvač turečtí vyslanci neměli svá plnomocenství v pořádku náležitém. První zasedání stalo se 5. června, a z obou stran tvořilo při tom čestnou stráž po sedmi stech mužích. Vyjednávání se protáhlo sedmdesát dní, v kterěžto době bylo dvanáct veřejných sedění. Mír byl podepsán 21. července, a poměry byly takto urovnány: Benátky odstoupily Turecku poloostrov Moreu, za to obdržely několik míst, kterých se nedavno na pobřeží dalmatském zmocnili. Rakousku zůstal Bělehrad a as polovice nynějšího Srbska, mezi řekami Timokem, Moravou a Drinou. Vláda půlměsíce nad Uhrami vzala za své, a čtyřicetiletý boj mezi křížem a půlměsícem skončil se mírem v Požarovci velmi slavně. Po uzavření míru psal Eugen, který byl splnomocněn jej podepsati, hraběti Sinzendorfovi: „Dne 19. července obdržel jsem časně z rána smlouvu o mír a již o polednách jsem ji poslal zpět, nemaje čeho proti ní namítati. Těší mne nesmírně, že byl náš milovaný mocnář

ždířů, sto děl, jež provázelo tři tisíce vozů, obtížených válečnými potřebami. Oblehání toto způsobilo ve světě veliký údiv; město Rysel bylo velmi mistrně opevněno, a mělo udatného velitele, generala Bouflersa (Buflera), a bylo také vším hojně zásobeno. Oblehající museli své potravy a potřeby z daleka dovážeti, jsouce stále v nebezpečí, že jim je nepřítel polapí. Ba mluvilo se dokonce, že bude vévoda burgundský Eugena a Marlborougha sám oblehati. Proto se sem také sešlo mnoho vznešených osobností z Německa i z Francie, aby se tomuto divadlu dívali.

Princ Eugen tedy oblehl město na všech stranách a úzce je sevřel. Marlborough se tak postavil, že mohl oblehající všady náležitě krýti, a kdyby bylo třeba, pomoc jim poslati. Útok na město byl prudký; z obou stran bylo velmi udatně bojováno, přední náspy byly brzy stečeny, ale brzy zase opuštěny. Při jednomz těchto útoků byl Eugen tak poraněn, že musel několik dní Marlborough za něho útoky říditi.

Jak velice Francouzové hrdinného Eugena nenáviděli, dokazuje i následující případ, kterému co do hanebnosti jiný hned tak brzy se nevyrovná. Jednoho dne došel prince list, psaný rukou neznámou. List ten vypadal velmi podezřele, byl celý šedý a jakoby tukem prosáklý, kteréžto okolnosti byly princovi nápadnými. Budete se tázati, co to asi bylo? Pekelný prostředek, aby byl hrdinný vojevůdce se světa sprovozen! Papír ten byl jedem tak prosáklý, že by se byl princ otrávil, kdyby jej byl blíže k ústům přivinul. Proto list ten zahodil. Jeden z jeho lidí .pověsil papír psovi na krk,

načež tento, prudce sebou škubaje, zcepeněl; z toho plyne patrně, co se jím provésti zamýšlelo. Vida Eugen, co se stalo, pravil: „List ten jest mi svědectvím, že na mne nepřátelé moji velikou váhu kladou. Nyní si už mohu mysliti, že jsem dobrým vojákem!" Odkud pekelný ten list přišel, neví se, ale dá se souditi. Trneme nad zločinností, jíž jest člověk z nenávisti, msty a zášti schopen; lidský duch klesá hluboko, jestliže jím vládne vášeň, plod pekla. Chraniž každého z vás Bůh, aby nepodlehl tak zlému osudu!

Obavný podnik se tedy nezdařil, a město bylo dále obleháno. Obyvatelé Ryselští uvykli vřavě válečné tak, že provozovali v městě hry a nepřestávali ani, když vedle divadla praskla puma. Také zábava!

Mezi tím, co bylo město obleháno, stál vévoda burgundský nedaleko spojenců, nevěda, co si počíti. Psal tedy do Versaillesu (Verseilu), aby mu poradili. Král utrpěv tolik porážek, byl prozřetedlnější i nařídil, aby se k armádě odebral jeho ministr, ohledal stav věcí a pak teprve rozkázal, co by se mělo státi. Ministr přišel. Francouzská armáda přiblížila se k Marlboroughovi na dostřel; ministr ohledal s věže nedaleké vísky postavení nepřátelské a rozhodl, že nelze na ně s prospěchem udeřiti, a že se tedy má k tomu hleděti, aby se nepříteli odnímala špíže. Armáda se tedy vrátila zpět, a spojenci si dovedli své dovozy náležitě chrániti, tak že netrpěli žádných nedostatkův.

Dne 22. října byly hradby městské už tak zproráženy, že se Bouflers odtud vzdálil. Den na to bylo město odevzdáno, a posádka francouzská ustoupila do tvrze,

městu vévodící. Tam se bránil Boufiers až do 8. prosince, v kterýžto čas obdržel od svého krále svolení, aby se vzdal, než-li dojde k útoku, a takto aspoň se ctí odtáhl. Eugen, pochváliv statečnost nepřítele, dovolil mu odejíti.

Na to se odebralo vojsko do zimních táborů. Eugen byl pozván do Hagu, kde mu chtěli ku cti veliké a hlučné slavnosti vystrojiti; ale on to odmítl, řka:

„Nechte toho, jest to zbytečné plýtvání. Rozdělte raději peníze mezi chrabré vojíny holandské, kteří se stali touto válkou k práci neschopnými. Ti jich potřebují, a vy s nimi lépe naložíte. Já jsem spokojen, jakoby se slavnost byla stala!" Jednání to činilo takovému reku větší čest a vážnost než-li mnohý z jeho hrdinských skutků. Kdo zachová v životě, plném války a prolévání krve, šlechetné srdce, jako Eugen, ten jest opravdu skutečným hrdinou!

V dubnu r. 1709 se vrátil Eugen z Vídně zase do Hagu. Ludvík XIV., jsa vysílen tolika porážkami a vida bídu svého národa a prázdné pokladny své, byl hotov uzavříti mír. Se strany vítězů byli ustanoveni, aby o té věci jednali, Eugen za Rakousko a Marlborough za Anglicko a ostatní země, které spolu válčily; i činili tak veliké požadavky, chtíce hrdého Ludvíka pokořiti, že jich francouzští ministři nechtěli přijati. Jmenovitě Eugen nahlížel, že nebude pokoje, pokud se zpupnost francouzského krále náležitě nepokoří. Vyjednávání nevedlo tedy k cíli, a k válce se zbrojilo dále.

Z obou stran konaly se rozsáhlé přípravy, tak že zde i tam vystrojena jest do pole armáda, čítající více

než sto tisíc mužů. Vojsku francouzskému velel tenkráte Villars, jenž si zvolil výborné postavení. Princ Eugen předpovídal dobře, že následující válka bude ze všech nejkrvavější. Spojenci oblehali tedy nejprve důležitou pevnosť, Tournay nazvanou, a dobyvše jí po tuhém odporu, obrátili se k pevnosti Monsu s takovou rychlostí, že tam mnohem dříve dorazili než-li Villars, ačkoliv se tento mnohem blíže nalezal. Obdržev od svého krále domluvu a Bouflersa k ruce, by tímto k větší činnosti byl pobádán, odhodlal se svésti bitvu, maje nezvratně za to, že zvítězí, kteroužto domněnku také ve vojsku rozšířil. S nadšeným jásotem uvítali Francouzové zprávu, že se budou co nevidět s nepřítelem měřiti. Jakmile se spojenci položili v bařinatých krajinách u Monsu táborem, vytáhlo proti nim devadesát tisíc mužův armády nepřátelské, aby obsadili hlavní silnice, vedoucí k této pevnosti. Hlavní síla francouzská rozprostírala se v bařinatých nížinách, kterými protékají četné potoky, a které jsou hojně lesíky porostlé, mezi vesnicemi Blangiesem a Malplaquetem, tak že se obě křídla opírala o lesy; po celé čáře pak učiněny jsou příkopy a záseky, tak že se Villars sám útoku neodvážil, čekaje, až naň bude udeřeno. V táboře spojenců nastala rozepře: jedni byli pro to, aby se na nepřítele hnalo útokem, druzí — a těch byla většina — toho odrazovali. Konečně se podařilo Eugenovi nakloniti většinu, aby se útok vykonal. Přehlédnuv spolu s Marlboroughem postavení nepřátelské, ustanovil Eugen, že se společný útok stane 11. září. Marlborough převzal velení na levém, Eugen pak na pravém křídle; střed

tvořilo vojsko císařské. Ačkoliv bylo místo pro spojence dosti nepříznivo, přece se spoléhali vrchní velitelové na důvtip svých generalů a osvědčenou nadšenosť svého vojska. Plán byl zosnován tak, aby se střed zaměstnával zdánlivými pohyby, hlavní pak útok aby čelil proti levému křídlu francouzskému, a to aby bylo z postavení svého vyzuto.

Byla studená podzimní noc; vojsko si hovělo ve svých stanech, ale Eugen bděl; pracoval pilně o podrobném plánu bitevním, který jednotlivým generalům teprve po půlnoci byl oznámen. Spal pouze hodinu. Neboť již o třetí hodině ranní, za noci chladné a vlhké, jaké v tamních krajinách bývají, stálo vojsko v plné zbroji, aby se službami božími připravilo k rozhodnému dni, v němž mnohé srdce dokrvácelo, a aby pak se postavilo na místo, jež každému bylo vykázáno. Ve francouzském táboře bylo však živěji: tam si byl každý jist vítězství, a jakmile tedy Villars své voje projížděl, ozývala se rovina Malplaquetská hlučným voláním: „Ať žije král Ludvík, ať žije Villars!“

Když armáda spojenců proti nepříteli vytáhla, rozestřela se po obzoru hustá mlha, že se vojska chvíli ani neviděla. Eugen a Marlborough objížděli řadami svých, napomínajíce je, aby věrně a odhodlaně povinnosti své plnili. Když se po osmé hodině mlha ztrácela, zaduněla děla, a vojenská hudba zahrála k pochodu.

V celé této válce nebyla žádná bitva tak urputna a krvava jako tato. První útok učinil Eugen na pravém křídle; rozpředl se boj zuřivý, palba trvala celou hodinu. Konečně mu přišla posila, a Eugen stekl v těchto

místech první hradby, byl však při tom poraněn; ale bojoval dále, nepromeškav ani tolik času, až by byl pořádně obvázán. Na levém křídle dělo se však hůře; tam stáli Holanďané, kteří byli palbou francouzskou skoro veskrz potřeni. Dobyli sice prvního i druhého opevnění, ale při třetím byli od Francouzů tak prudce napadeni, že museli ze svého dobytého postavení couvnouti, při čemž Francouzové devět ztracených již praporů zase zpět dobyli.

Boj byl stále stejně zuřivý; kde byla vřava nejprudší, objevili se vždy vrchní velitelové sami, a Eugen se smrti vydával takořka všanc. Když mu se všech stran bylo domlouváno, aby poraněnou svou hlavu zavázal, odpověděl: „Budu-li dnes od Francouzů poražen, tedy to za to nestojí, abych krev svou zastavoval; jestliže zvítězím, tedy zbude na to času dost.“ Ještě o polednách zuřil boj; nikdo nechtěl ustoupiti. Vida Villars, že Eugen vítězí, nařídil, aby proti němu postoupila část vojska, která tvořila střed; jakmile Eugen a Marlborough tuto chybu poznali, obnovili z pravé strany útok, ve středu pak udeřili na nepřítele takovou mocí, že obě jeho křídla od sebe odtrhli a takto díl za dílem potírali. Villars prohrál, byv dříve sám zraněn. Zpátečnému pochodu velel Bonflers.

Vítězství toto zaplatili spojenci ztrátou 20.000 mužů; Francouzů bylo zabito 14.000, raněno pak 3000; vítězové dobyli 24 děla a 25 praporů a mezi nimi i proslavený bílý praporec lehké jízdy francouzské.

Dobyv tak skvělého vítězství, počal Eugen opětně Monsu dobývati; dne 25. září zhotoveny byly příkopy

kolem pevnosti, a již 20. října vzdala se posádka, vyminivši si, že smí volně odejíti. Na to dáno jest vojsko do zimního ležení, a Eugen odešel do Vídně.

Na počátku r. 1710 poslal Ludvík XIV. opětně posly do Holandska, aby jednali o mír. Ale spojenci položili za první podmínku nového míru, aby Ludvík sám svého vnuka ze Španělska vyhnal. Když se ještě vyjednávalo, počalo býti na bojišti zase živo. Eugen a Marlborough dobyli některých pevnůstek francouzských, i učiněn jest návrh, aby se zřídil lehký létací sbor, který by Francouze až po Paříž znepokojoval. Villars nemohl od bitvy u Malplaquetu nic kloudného svésti, postavil se sice vždycky tak, že se spojenci nemohli s ním prospěšné bitvy odvážiti, ale také nedovedl zameziti, aby tito nových úspěchů nenabývali. Jednání o mír se přerušilo ještě během této výpravy.

Mezi tím však nastaly v Anglicku z malých příčin veliké a dalekosáhlé změny, jimiž i na bojišti neočekávané převraty jsou způsobeny. Tam totiž panovala králová Anna, jejíž neobmezené přízni se těšila vévodkyně Marlboroughová. Jak už to u žen bývá, stávala se tato den co den osobivější, tak že chtěla sama královou vládu. Okolnosti této použili nepřátelé Marlboroughovi, jehož slavné jmeno jest bohužel poskvrněno nenasytnou vydíravostí peněz, vykládali králové, že se ustavičnou válkou obchodu sice pomáhá, ale za to že státní dluh vyrůstá v míře dosud neslýchané, a že ta válečná sláva příliš draze se platí. Když pak vypukla nevole mezi královou a vévodkyní v zjevnou hádku, vypovězena jest tato ode dvora, a s ní padli i ministři, které byla ona

dříve svou přímluvou a mocí na ta místa dosadila. Zkrátka, na místo vlády bojechtivé nastoupila mírumilovná.

A co učinil vychytralý Ludvík XIV.? Použil jako každý chytrák nastalé proměny k svému prospěchu. Než-li se byl kdo nadál, počal tajně vyjednávati a anglický národ na svou stranu lákati. Marlborough nebyl sice hned odvolán, ale jeho právomocnosti se vyměřovaly meze, a všecko směřovalo k tomu, aby se válka ukončila a s Francouzy uzavřel mír. Když to všecko vyšlo na jevo, vynasnažoval se císař Josef I., aby tajné toto ujednání překazil, ale práce jeho byla marna. Eugen nahlížel, že tyto úskoky jsou zlé, ale nezoufal. S císařem měl časté porady o stavu věcí, a když bylo uzavřeno, aby se válka dále vedla, vydal se dne 16. dubna 1711 na cestu do Nizozemí. Tou dobou se císař Josef rozstonal; již 10. dubna se ukázalo, že má neštovice. Nemoc byla bohužel tak nešťastna, že mladistvý císař — byltě teprv 33 roků stár — téhož dne, kdy nastoupil rekovný Eugen cestu, skonal.

S bolestným srdcem ubíral se Eugen do Mohuče, aby tu pojednal o volbě budoucího císaře; odtud odešel do Nizozemí, aby tamní vládu zachoval pro záměry Rakouské.

Mezi tím shromáždili se vojvodové ve Frankobrodě, aby vykonali volbu nového císaře; vévoda bavorský a kolínský, již drželi se stranou nepřátelskou, nebyli k volbě pozváni. Proto vyhrožovali Francouzové, že pošlou na Rýn armádu, aby volbu tu překazila. A vyhrůžku tu splnili, neboť stahovali z Elsas a z Flanderska sbory

své ku střednímu Rýnu. Ale Eugen, který ke všemu měl pilné zření a ničeho neobmeškal, co by prospěchům jeho císaře bylo na škodu, učinil tuto výpravu neškodnou. Odeslaltě do okolí Frankobrodského z Nizozemí část svých vojů, odebral se tam sám na nějaký čas a zařídil vše tak, že se Francouzové ničeho nemohli odvážiti. Volba se vykonala, a za císaře zvolen byl arcivévoda Karel, bratr druhdy Josefův.

V Anglicku dospěly věci příliš daleko. Ještě ku konci r. 1711 stál Marlborough v čele anglických vojů v Nizozemsku a dobyl tu některých úspěchů proti Villarsovi. Když se však navrátil domů, strhla se proti němu pravá bouře. Tajně i veřejně se o něm mluvilo, že bral od vojanských dodavatelů jistá procenta, že lichvařil a vojínům mzdy utrhoval a m. j. v. I dodán jest mu 1. ledna 1712 královnin přípis, jímž byl svého velitelského úřadu a veškerých veřejných důstojností zbaven.

Ve Španělku, kde se taktéž bojovalo, nevedlo se Rakušanům příliš dobře. To a že byl zvolen za císaře německého, pohnulo arcivévodu Karla, nyní už Karla VI., že se vrátil do Rakous zpět. V září se ubíral přes Janov a Tyrolsko do Frankobrodu, kde byl korunován za císaře, od kteréžto doby nastoupil na dědictví všech zemí rodu Habsburského.

Navrátiv se Eugen do Nizozemska, nemohl se více spoléhati na pomoc anglickou. Nástupce Marlboroughův, vévoda z Ormondu, mu oznámil zcela upřímně, že jest mu nařízeno, aby zbraní svých netasil k útoku na nepřátele, nýbrž aby toliko bránil přátele. Králová Anna

vyjednávala veřejně s Ludvíkem XIV. o podmínky míru; Holanďané odešli do Londýna, aby jednání to překazili, byli však chladně přijati. A již v červenci téhož roku opustili Angličané Eugenovu armádu.

4.

Tato politická změna v Anglicku byla pro spojence velmi osudnou. Proto chtěli všecko vynaložiti, aby dvůr tento záměrům svým zachovali; vyslali tedy samého prince Eugena do Londýna. Za těchto okolností byl on zajisté nejschopnějším mužem, který by byl mohl v Anglii kýžený obrat způsobiti. A skutečně způsobil jeho příchod v anglickém lidu velmi živý ruch. Když se blížila loď, na níž se Eugen nacházel, k přístavišti — bylo to 15. ledna r. 1712 — sešlo se na břehu takové množství lidu, že jen po velkých oklikách se na zem dostal. Vzduchem se rozléhalo z tisíce tisíců úst hlučné „urá.“ Princovi, jenž nebyl podobným věcem uvyklý, bylo při tom nevolno, ale pomoci si nemohl. Lid se k němu ze všech stran hrnul; kdekoli se octl, všady byl s nevýslovným jásotem vítán. Kralová jej přijala velmi zdvořile a darovala mu čestný meč, jehož cena byla veliká.

Zde odevzdal Eugen dva pamětní spisy, v nichž zastával, jak spravedliva je věc císařova, a předložil plán, jak a s jakými silami tento ve válce hodlá pokračovati. Při tom podporoval stranu Marlboroughovu. Ale zášť, nenávisť, francouzské pletichy a snad také peníze, jak se vypravuje, všecky jeho záměry zmařily. Prince zasypávali zdvořilostí, slibovali mu hory a doly,

že budou spojence i dále podporovati, a přec nepostavili Marlboroughe v čelo vojska.

Z Londýna se odebral Eugen do Hagu a Utrechtu, aby aspoň ostatní spojence císaři udržel. Tito zůstávali až dosud pevnými; proto neváhal Eugen a vytáhl do pole. I bylo ujednáno, že vtrhnou co nejhlouběji do francouzských krajin. To se stalo, pokud ještě vévoda Ormond se svou armádou neodtáhl. Když pak jej princ vyzval, aby mu přispěl, odpověděl mu tento, že nemá nařízeno, jak by se měl dále zachovati. Eugen podal o tom zprávu královně Anně, i dáno jest mu za odpověď, že válka už dlouho trvala, že chce uzavříti s Francií smír, a hned po tom pravil Ormond, že jest mu nařízeno, aby se svým vojskem odtáhl, což se stalo, jak jsme už pravili, v měsíci červenci.

Avšak Eugen se tím nedal mýliti; již 30. července dobyl francouzské pevnosti Quenoi (čti Kenoa), pak oblehal Landreci (č. Landresí), čímž by byl nabyl přímé cesty do vnitř Francie. Avšak nešťastná náhoda zmařila jeho světlé vyhlídky. Měltě Eugen vojsko své příliš daleko roztaženo, a této okolnosti použil Villars. Udeřil totiž na jeho sklady a dobyl jich. Eugen přišel o všecky své úspěchy. Nepříznivý obrat válečného štěstí zviklal také vytrvalosť spojencův, kterým ostatně i Anglicko stále domlouvalo, aby uzavřeli mír. Eugen uvedl vojsko své do zimního táboru, odebral se do Hagu a do Utrechtu, aby spojence v stálosti upevnil; bylo mu zde, jako se to vždycky děje, slíbeno, že se stane po jeho vůli a přání, a byv takto potěšen, odešel do Vídně.

Ale již v dubnu došla sem zpráva, že i Holandsko

uzavřelo v Utrechtě mír s Francií. Savojsko, Portugalsko a Prusko učinily také tak. Vláda francouzská podávala také císaři ruku k smíru, které on však nepřijal, maje za to, že s pomocí Německa bude moci ve válce s prospěchem pokračovati. Výprava se tedy započala, ale brzy se shledalo, že se nelze bez anglických a holandských peněz a vojů ničeho skvělého nadíti.

Villarsovi se dařilo dobře; dobyl Landavy a Freiburku; Eugen nemohl naň pořádně udeřiti, poněvač se mu vojsko jmenovitě z Němec nescházelo.

Avšak obě strany měly už války dost; i Francouzsko si přálo míru, ačkoliv bylo štěstí naposled jeho zbraním příznivo. Ludvík nařídil správci elsaskému, aby vyzkoumal, jaké mínění panuje v Rakousku. Tento se obrátil přímo k Eugenovi, kterýž o tom podal zprávu císaři. Karel VI. dal tedy Eugenovi plnou moc, aby se smlouval o mír s ministry, které k tomu účeli Ludvík ustanoví. A Ludvík nejmenoval svým plnomocníkem nikoho jiného než-li Villarsa. Stalo se to poprvé, že dva soupeřové ku konci válečné výpravy sami jmenem svých panovníků mír uzavírali. V městečku Rastadtě se jednalo. Villars se dostavil dříve i očekával prince se vší poctivostí a zdvořilostí. „My nejsme nepřátelé“, pravil k princovi, „vaši nepřátelé se nalezají ve Vídni a moji ve Versaillesu (č. Versejlu)...“

Z počátku bylo jim odklízeti některé obtíže, ale již 6. března 1714 shodli se oba generalové o všech věcech, týkajících se budoucího míru. Podmínky tyto byly tedy odeslány do Vídně a do Versaillesu, aby došly schválení panovníkův, i bylo ustanoveno, že se

slavnostně podepíší v Badenu ve Švýcařích, kamž se Eugen i Villars, s každé pak strany dva ministři dostavili. Mírem tímto obdržel císař Karel VI. Nizozemí, jež náleželo k Španělsku, vévodství milánské, Neapolsko a Sardinii. Se Španělskem ani míru neuzavřel.

Po celý čas, co trvala válka o španělské dědictví, popuzovalo a podporovalo Francouzsko maďarské nespokojence a lákalo Turky, aby vypověděli Rakousku válku; dlouho se jim však podlé to jednání nedařilo. Konečně se zdálo, že mírem badenským všecko jest urovnáno, a že se není třeba báti nových bouří. Princ Eugen zdržoval se nyní ve Vídni a pracoval neunaveně, aby blahobyt jednotlivých zemí Rakouských, které ustavičnými válkami velice trpěly, porozkvětl, a tak se zase státní příjmy rozmnožily.

Avšak toto blahodárné působení jeho netrvalo dlouho, neboť již r. 1715 ozvalo se nové řinčení zbraní. Turecký sultán Achmed III. totiž zatoužil po jižním Řecku, které se obyčejně nazývá poloostrovem Moreou, a které v těch dobách náleželo republice benátské. Úmysl svůj provedl ovšem snadno, poněvač měl proti sobě soka poměrně slabého.

Císařovi nemohl býti tento případ lhostejným, proto poslal do Cařihradu posla, aby tam oznámil, že nemůže připustiti, aby byla Morea Benátčanům odňata, poněvač se to příčí úmluvě, která se stala mezi Rakouskem, Tureckem a Benátkami v Karlovcích. Sultán poslal do Vídně agu, jehož císař k Eugenovi odkázal. Aga se snažil vídeňský dvůr uchlácholiti, vlastně však přišel jen proto, aby vyzkoumal, je-li válečná moc Rakouská

s to, aby učinila na Turecko útok. Úmysl jeho vyšel ihned na jevo, a proto mu bylo rozkázáno, aby odešel. Eugen radil, aby se neprodleně přikročilo k válce, a císař uzavřel s Benátkami smlouvu na odboj i výboj. Princ doplnil armádu Rakouskou na 60000 vybraných mužů, opevnil náležitě Osek, Budín, Petrovaradín v Uhrách a Karlovský Bělehrad v Sedmihradech.

Ještě než-li vytrhl Eugen do pole, jmenoval ho císař generalním guvernérem Nizozemska, kterážto důstojnosť se tehdy považovala za velečestnou.

Dne 1. července r. 1716 opustil princ Vídeň a 27. dorazil do Petrovaradína. Císař chtěl z počátku, aby vojsko jeho jen hranice pozorovalo, by tak tureckou sílu proti Benátčanům zřízenou oslabil; ale jakmile oznámil sultánovi, že uzavřel s těmito smlouvu, obrátil sultán hlavní sílu proti Rakousku, a veliký vezír táhl v čele 200000 mužů do Uher, aby dobyl Petrovaradína.

Rakouská armáda ležela táborem u Tutaku na severním břehu dunajském, když jí došla zpráva, že vpadli Turci přes Sávu do území Rakouského. Aby se věc zjistila, musela byti vykonána obhlídka, a hrabě Palfy žádal Eugena, aby mu práce ta byla svěřena. Vydal se tedy s řemi tisíci jízdy ke Karlovcům, avšak tu byl znenadání od Turkův přepaden a zúplna obklopen. Ale ač bylo těchto 40000, nepozbyl mysle; vztek Osmanův nepřekonal chrabrosti jeho hloučku; tito ztratili mnoho lidí, avšak Palfy se vysekal a v pořádku se vrátil.

Eugen se rozhodl ihned se dáti s nepřítelem do boje. Přešel tedy přes Dunaj a 3. srpna se položil táborem v starých hradbách petrovaradínských. Ještě

téhož dne přiblížili se Turci až k jeho ležení, obehnali je oblehacími příkopy, které mezi sebou spojili, postavili děla, hodlajíce takto prince v jeho táboře oblehati.

Než, princ nečekal, neboť už 4. srpna časně z rána vytáhl z tábora, sestavil vojsko své v šik válečný, a o 7. hodině započal už boj. Na levém křídle byli Turci ihned poraženi, a některá děla jsou jim odňata; mnozí myslili, že mají vyhráno, ale tu poznali, že se nachází pravé křídlo ve veliké tísni. Museloť vojsko na této straně vycházeti rozličnými mezerami z ležení do pole a než-li se mohlo spojiti, udeřili na ně Janičáři s takovou prudkostí, že se muselo utéci až za druhé náspy. Eugen, jehož pozornosti nic neušlo, poslal na kvap Palfyho z levého na pravé křídlo, aby vpadl Janičárům v bok a císařským tak uvolnil. Palfy to vykonal co nejlépe. Udeřiv na Janičáry, kteří ničeho netušili, uvedl je ve veliký zmatek; zatím se zpamatovalo i pravé křídlo, postupovalo v úplném pořádku z ležení v před, a Janičáři se dali na útěk, ukrývajíce se v příkopech, kde byli větším dílem porubáni. Turecká jízda podlehla Rakouské už dříve. Tu se zmocnil vojska tureckého takový strach, že se dalo na všech stranách na divý útěk. Jakmile veliký vezír zpozoroval, že bylo vojsko jeho poraženo, vnikl pln vzteku do císařských a byl jako i jiní pašové s ním zastřelen. On dal všecky mosty, které vedly přes Sávu, zbořiti, aby své lidi takořka k vítězství přinutil, proto museli tito tábor, zbraň a všecka zavazadla nechati na bojišti.

Bitva trvala pět hodin; ztráta Turků se páčila na 30000 mužů; císařští počítali as 4000 mrtvých. Za to

dobyli celého ležení, ukořistili 164 děla a hmoždíře, mnoho praporců, koňských ohonů a válečnou pokladnu. Eugen si pro sebe vymínil toliko stan velkovezírův, ostatní dal vojsku v plen.

Aby využitkoval svého vítězství, poslal Eugen neprodleně několik tisíc mužů, aby oblehli Temešvár. Dne 15. srpna tam přišel sám a den na to veškerá jeho armáda. Již 1. září učinily se oblehací příkopy, a pak se do města prudce střílelo. Nový velkovezír chtěl obroženému městu pomoci i vyslal tam několikadvacet tisíc spahiův; Eugen se dověděl ještě v čas o té výpravě, udeřil na ni a porazil ji, odňav jí vše, co s sebou měla. Když se všech okolních míst zmocnil, vzdala se mu pevnosť dne 17. září a s ní celý temešský Banát. Tím se skončila výprava pro tento rok, vojsko se odebralo do zimního ležení a Eugen do Vídně.

Již v polovici května roku následujícího vydal se znovu na cestu, aby vykonal jeden z nejslavnějších činů, kterých se Rakouské vojsko kdy dodělalo. Svolav totiž veškeré své vojsko do velikého tábora u Petrovaradína, uzavřel, že tentokráte udeří na Bělehrad; překročil tedy šťastně Dunaj a v polovici měsíce června byl už před Bělehradem, maje vojska skoro sto tisíc mužů. Bělehradská posádka obnášela asi 30000 mužů, jichž jádro záleželo z Janičárů; podnik Eugenův byl odvážlivý, smělý a proto také nebezpečný. Pevnosť sama byla v Turecku jednou z nejpevnějších, a k tomu táhl nový velkovezír proti císařským od Drinopole s 200000 muži; kdyby Bělehrad před jeho příchodem nepadl,

bylo se co obávati, aby nepřišlo vojsko Rakouské do křížového ohně.

Ale Eugen sáhl odhodlaně k dílu. Dne 17. června přinesl rychlý posel anglického vyslance v Cařihradě zprávu, že by padišah — jak jmenují tureckého vladaře — byl ochoten uzavříti mír, kdyby mu vrátilo Rakousko temešský Banát. Požadavek tento zdál se býti vítěznému Eugenovi příliš drzím, pročež odpověděl zkrátka a moudře, že nemůže býti o míru dříve řeči, pokud nebude Bělehradu dobyto. Vojsko své rozdělil Eugen ve dvě části, z nichž jednu obrátil proti městu, druhou proti příchozímu nepříteli. Za ohromného vedra zřízeny jsou dvoje příkopy, jedny proti pevnosti, druhé na obranu proti armádě; příkopy ty byly 16 stop hluboké a 12 široké a náspy 16 široké a 6 vysoké.

Než-li mohl Eugen přistoupiti k všeobecnému útoku na město, došla ho zpráva, že se veliký vezír položil táborem as půl hodiny od něho a že má skutečně dvě stě tisíc mužů, mezi nimiž 60000 Janičárů, a že konečně se chystá, aby ho oblehl a útokem naň hnal. Eugen se tedy nalezal ve velkém nebezpečenství. Míti v předu i v zadu takovou sílu vojska není žádná maličkosť. Ale Eugen nezoufal, abrž ustanovil, že sám dříve na Turka udeří, a 15. srpna nařídil svým generalům, čeho bylo třeba. Určiv jistou část vojska, která by zamezila nepředvídaný výpad posádky z pevnosti, vytáhl se zbytkem, asi 70000 mužů čítajícím, proti velkovezírovi, avšak skoro všecko jeho vojsko i on sám trpělo úplavicí. Pokud paměť lidská sahá, nebylo nikdy od polonemocného vojska tak skvělého vítězství dobyto jako tentokráte

a to ještě na nepříteli, který byl třikrát tak silný. Jakmile se vojsko dovědělo, že se učiní útok, nastal v táboře nesmírný jásot. Eugen nessedl po celou noc s koně, opakuje rozkazy, jež už byl učinil. Důvěra ve válečné štěstí Eugenovo neměla mezí. V denním rozkazu před bitvou stálo, že se nikomu nedovoluje, aby místo aneb prapor svůj opustil, i kdyby měl zemříti. A aby pozornosť posádky bělehradské jinam obrátil, zdvojnásobnil večer 15. srpna počet ran a nepřestal stříleti až do půlnoci. V té době na chvíli střílení zastavil, načež vytryskly tři pumy na znamení, že nadešel čas k pochodu. O 1. hodině se vojska srazila; rozpředl se tuhý boj, ale štěstí přálo Eugenovi, a Turci ustupovali, zoufale bojujíce. K ránu nastala tuhá mlha, již nebylo lze prohlédnouti. Když se o osmé hodině rozplynula, zpozorovalo se, že se pravé křídlo od středu příliš vzdálilo. Jako blesk přicválali Turci, aby okamžiku toho využitkovali a levému křídlu v bok padli. Eugenovi nastala chvíle strašlivá. I vrhl se v čele druhého šiku, který na kvap byl uveden do ohně, aby postupující Turky zastavil. Jednu chvíli byl od nepřítele obklíčen. Okamžení to působilo na vojsko tak, že se nedá ani popsati. Vojínové, jsouce tím rozlíceni, jali se vojevůdce svého vysekávati. Nesmírnou udatností a pohrdajíce smrtí zahnali Turky, mezeru vyplnili a teď se hnali se všech stran na ležení nepřátelské. O 10. hodině bylo vítězství úplné; nepřítel prchal na všecky strany, ale vojsko Eugenovo bylo bitvou, která trvala od jedné hodiny s půlnoci, tak unaveno, že nemohlo Turků pronásledovati. Tito ztratili 13000 mužů zabitých, 5000 zajatých, počet raněných není ani

znám. Dále se dostalo vítězům do rukou 131 děl, 35 hmoždířů, 3000 nákladních vozů, 59 praporů a k tomu si naplnil každý vojín kapsu penězi. Z vítězů padlo as 2000, ale poraněno bylo více než 3000 mužů, mezi nimi pak velmi mnoho generalů. Poražené vojsko utíkalo v takovém nepořádku, že veliký vezír v Niši sotva 10000 mužů sebrati mohl.

Posádka bělehradská byla v čas bitvy úplně klidna, a porážka velkého vezíra působila na ni tolik, že už 17. srpna vztyčila bílý prapor na znamení, že se chce vzdáti. Všem Turkům bylo dovoleno svobodně odtáhnouti. Dne 19. slouženy jsou slavné služby boží, při nichž bylo z dobytých děl stříleno. Po bitvě psal Eugen vévodovi Marlboroughovi: „Den 16. srpna náleží k nejnebezpečnějším, jež jsem kdy zažil. Jsa v zádech ohrožen, že mne přepadne bělohradská posádka, která čítala 30000 mužů, měl jsem před sebou dvakrát tak silného nepřítele, který stál v dobře ohrazeném táboře, a k tomu se snesla v rozhodném okamžiku hustá mlha, že jsem nemohl k pravému křídlu náležitě dohlédnouti: všecky tyto okolnosti vyžadovaly vojevůdce, který má bystřejší zrak, než-li je můj. Tohoto nebezpečí jsem si byl povědom, když jsem sepisoval svou závěť, ale i císař to věděl, když mi podával na rozloučenou kříž, řka, „tentokráte veďte s tímto mé voje.“ —

Eugen byl velmi pobožný, ačkoliv nikoho pro vyznání náboženské nenáviděl. Pokaždé než-li dal rozkaz

k pochodu, pozdvihl očí svých k nebesům a šeptával si „o, mon dieu“ (můj Bože!), načež velel „en evant“ (ku předu!)

Eugen nemeškal i chystal se udeřiti na velkého vezíra ještě v Niši, pevnosti, která leží jižně od Bělehradu, v nynějším Srbsku. Ale moc turecká byla tak otřesena, že sultán nemeškal požádati pomořských mocností, aby zprostředkovaly mír. Císař Karel ustanovil, aby se toto jednání dělo v Požarovci a dovolil, aby směli přítomni býti splnomocněnci holandští a angličtí.

Vyslanci se dostavili do Požarovce v prvních dnech měsíce května r. 1718, ale uplynul skoro měsíc, než-li se počalo vyjednávati, poněvač turečtí vyslanci neměli svá plnomocenství v pořádku náležitém. První zasedání stalo se 5. června, a z obou stran tvořilo při tom čestnou stráž po sedmi stech mužích. Vyjednávání se protáhlo sedmdesát dní, v kterémžto době bylo dvanáct veřejných sedění. Mír byl podepsán 21. července, a poměry byly takto urovnány: Benátky odstoupily Turecku poloostrov Moreu, za to obdržely několik míst, kterých se nedavno na pobřeží dalmatském zmocnili. Rakousku zůstal Bělehrad a as polovice nynějšího Srbska, mezi řekami Timokem, Moravou a Drinou. Vláda půlměsíce nad Uhrami vzala za své, a čtyřicetiletý boj mezi křížem a půlměsícem skončil se mírem v Požarovci velmi slavně. Po uzavření míru psal Eugen, který byl splnomocněn jej podepsati, hraběti Sinzendorfovi: „Dne 19. července obdržel jsem časně z rána smlouvu o mír a již o polednách jsem ji poslal zpět, nemaje čeho proti ní namítati. Těší mne nesmírně, že byl náš milovaný mocnář